Projekta nosaukums:

“No meistara rokām līdz tirgum: amatniecības un tirdzniecības piedzīvojums” (Trade Route)

Projekta numurs: **LL-00286**

Projekta programma/SAM:

Interreg VI-A Latvijas–Lietuvas programma 2021.-2027. gadam

Vēsturisks pētījums par tirdzniecību un amatniecību Zemgales reģionā

Autori:

Enriks Birze

Anna Elizabete Lāce

Andris Šnē

Eva Veldre

Rīga, 2026.

Saturs

Ievads 3

1.nodaļa. No vikingu kuģojumiem līdz krustnešu pilīm: amatniecība un tirdzniecība Zemgalē aizvēstures beigās un viduslaikos 5

Stāsts Nr. 1: Mežotnes arheoloģiskais komplekss: vikingu laikmeta agrā pilsēta 10

Stāsts Nr. 2: Sudraba un bronzas stienīši – naudas ekvivalenti vikingu laikmeta Austrumbaltijā 12

2.nodaļa. Amatniecības un tirdzniecības zelta laikmets Zemgalē: Kurzemes un Zemgales hercogistes saimnieciskā attīstība 13

Stāsts Nr. 3: Kurzemes un Zemgales hercogistes dzelzs manufaktūras 21

Stāsts Nr. 4: Bangu depozīts – viens no lielākajiem monētu noguldījumiem jauno laiku Latvijas teritorijā 23

3.nodaļa. Ceļā uz industrializāciju: Zemgales amatniecība un tirdzniecība Krievijas impērijas virsvaras laikā (1795. – 1917. gads) 25

Stāsts Nr. 5: Jelgavas dzelzceļš 33

Stāsts Nr. 6: Industriālais mantojums Zemgalē – vietējās rūpniecības aizsākuma liecība 36

4.nodaļa. Fabrikas un dzelzceļi: jaunas iezīmes Zemgales amatniecības un tirdzniecības attīstībā Latvijas Republikas pirmajās desmitgadēs (1918. – 1940. gads) 38

Stāsts Nr. 7: Jelgavas cukurfabrika 47

Stāsts Nr. 8: Zemgales pilsētu tirgus laukumi: urbāno kopienu saimnieciskie un sociālie centri 50

Secinājumi 52

Izmantoto avotu un literatūras saraksts 54

Ievads

Pētījums par amatniecības un tirdzniecības vēsturi Zemgales reģionā veikts pēc Bauskas novada pašvaldības pasūtījuma "Interreg V-A Latvijas–Lietuvas pārrobežu sadarbības programmas 2021-2027. gadam" starptautiskā projekta "No meistara rokām līdz tirgum: amatniecības un tirdzniecības piedzīvojums" (*Trade Route*, LL-00286) ietvaros 2026. gadā. Materiālu sagatavoja Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes pētnieku darba grupa Vēstures un arheoloģijas nodaļas asociētā profesora Dr. hist. Andra Šnē vadībā, piedaloties fakultātes Vēstures un arheoloģijas bakalaura studiju programmas studējošajiem Enrikam Birzem, Annai Elizabetei Lācei un Evai Veldrei.

Šī pētījuma mērķis ir sniegt hronoloģiski secīgu pārskatu par tirdzniecības un amatniecības attīstību Zemgales reģionā, sākot no aizvēstures beigām līdz pat pagājušā gadsimta vidum (9. gs. – 1940. gads). Tāpēc pētījuma uzdevumi paredz apzināt un apkopot gan vēstures avotus, gan pētniecisko literatūru par šo tēmu, kā arī veidot analītisku kopsavilkumu par nozīmīgākajām tendencēm amatniecības un tirdzniecības attīstībā Zemgales reģionā, vienlaikus izceļot atsevišķus spilgtus notikumus un fenomenus dažādos vēsturiskajos laikmetos. Vēstures avoti, kas attiecināmi uz pētījumā aptverto plašo hronoloģisko ietvaru, ir gan arheoloģiskās liecības (senlietas un depozīti, kā arī kopienu dzīvesvietas, kas kalpoja kā amatniecības un tirdzniecības centri jau kopš dzelzs laikmeta), gan rakstīto vēstures avotu ziņas, tostarp hercogistes laika pilsētu noteikumi un 19. un 20. gs. periodisko izdevumu dati, gan vizuālie materiāli, piemēram, kartogrāfiskās liecības, fotoattēli un tml.

Ņemot vērā pētījuma uzdevumus, tas ir strukturēts četrās nodaļās pēc hronoloģiskās pieejas: pirmajā nodaļā aplūkota aizvēstures un viduslaiku amatniecības un tirdzniecības veidošanās, 2. un 3. nodaļā tiek raksturota jauno laiku jeb attiecīgi Kurzemes un Zemgales hercogistes un Krievijas impērijas laika saimnieciskā dzīve minētajās nozarēs, savukārt noslēdzošā ceturtā nodaļa veltīta Latvijas Republikas 20. gadsimta 20. un 30. gadu perioda tirdzniecības un amatniecības attīstības iezīmēm Zemgales reģionā. Katrā nodaļā tiek raksturota amatniecība un tirdzniecība kopumā attiecīgajā laikmetā, kā arī iespēju robežās aplūkoti katram laikmetam un katram Zemgales novadam raksturīgākie elementi. Pētījuma noslēgumā ietverti daži apkopojoši secinājumi par amatniecības un tirdzniecības lomu un nozīmi Zemgales reģionā vēstures gaitā. Atsevišķi norādīta

literatūra arī pie īpaši izceltajiem stāstiem, kas saistās ar spilgtiem vai nozīmīgiem notikumiem vai vietām Zemgales ekonomiskajā vēsturē.

Lai gan atbilstoši Latvijas vēsturisko zemju iedalījumam Zemgale atrodas starp Kurzemi un Sēliju un stiepjas no Saldus un Tukuma novada atsevišķiem pagastiem līdz Ogres novada pagastiem un Aizkraukles novadam, saskaņā ar pētījuma uzdevumu šī darba ietvaros ar Zemgali tiek saprasti trīs novadi – Bauskas, Dobeles un Jelgavas novadi ar to atbilstošajiem centriem. Jāņem gan vērā, ka vēstures avoti par aplūkojamajiem reģioniem ir tapuši un saglabājušies atšķirīgo apjomos, tāpat arī sociālas, ekonomiskās un politiskās vēstures norises sākot ar viduslaikiem vēsturiski vairāk ir bijušas saistītas ar Jelgavu (vācu Mītavu)[1], tomēr pētījumā mēģināts izcelt arī Bauskas un Dobeles pilsētu un novadu saimnieciskās vēstures veidošanos un specifiku.

Pētījuma ierobežotā apjoma dēļ vairāki ar tirdzniecību, amatniecību un rūpniecību saistīti jautājumi tajā netiek plašāk aplūkoti, tostarp šo saimniecisko nozaru sociālie un demogrāfiskie aspekti, finanšu pārvaldības, nodevu un nodokļu problemātika[2], kā arī noziedzības jautājumi. Tāpat netiek aplūkota Zemgales reģiona lauksaimnieciskā attīstība, lai gan agrārā saimniecība visos vēsturiskajos laikmetos nenoliedzami bija gan cieši saistīta ar amatniecību un tirdzniecību, gan tieši ietekmēja šo nozaru attīstību. Tomēr pētījumā uzmanība tiek pievērsta šo saimniecības nozaru mijiedarbībai, kā arī atsevišķi tiek aplūkota lauku un pilsētas amatniecības un maiņas un tirdzniecības attīstība, nekoncentrējoties tikai uz urbāno neagrāro ekonomiku.

[1] Turlajs J., Zemītis G. Zemgale. Pieejams: https://enciklopedija.lv/skirklis/201592-Zemgale

[2] Par nodevām un nodokļiem skat. Urtāns A. *Nodokļu un nodevu vēsture Latvijā*. Rīga: Valsts ieņēmumu dienests, 2003. un Urtāns A., sast. *Nodokļi, nodevas un muita Latvijā*. Rīga: RTU izdevniecība, 2008. Dažādu tautsaimniecības nozaru vēsturiskā attīstība apkopojošā tvērumā, lai gan koncentrējoties uz 20. gadsimta attīstības tendencēm, aplūkota Krūmiņš G., sast. *Latvijas tautsaimniecības vēsture*. Rīga: Jumava, 2017.

1.nodaļa. No vikingu kuģojumiem līdz krustnešu pilīm: amatniecība un tirdzniecība Zemgalē aizvēstures beigās un viduslaikos

Aizvēstures beigas Latvijas teritorijā iezīmējās ar nozīmīgu amatniecības un tirdzniecības attīstību, veidojoties jauniem maiņas tīkliem un būtiski paplašinoties maiņas preču klāstam. Latvijas arheoloģiskajā periodizācijā noslēdzošo aizvēstures posmu dēvē par vēlo dzelzs laikmetu, kas turpinās no 9. līdz 12. gadsimtam, tam daļēji pārklājoties ar vikingu laikmetu Ziemeļeiropā (9. – 11. gs.). Šajos gadsimtos Latvijas teritorijā iespējams izšķirt vairāku etniski-kulturālo grupu reģionus, tostarp jau no I gadu tūkstoša vidus Latvijas centrālajā daļā un Lietuvas ziemeļdaļā veidojās zemgaļi, viena no Austrumbaltijas baltu sentautām. Zemgaļu apdzīvotā teritorija vēlajā dzelzs laikmetā, lai gan nedaudz mainoties ziemeļu robežai, aptvēra Lielupes baseinu un Ventas augšteci, kur tā robežojās ar kuršu zemēm (starp abu sentautu zemēm stiepās krusta karu laikmeta rakstītajos vēstures avotos minētā mazapdzīvotā "zeme starp Zemgali un Skrundu"). Savukārt austrumos biezie un plašie Taurkalnes meži veidoja dabiski šķirtni starp zemgaļu un sēļu zemēm, dienvidos sasniedzot mūsdienu Šauļu un Panevēžas pilsētu apkārtni.

Vēlākie krusta karu laikmeta un viduslaiku rakstītie vēstures avoti zemgaļu apdzīvotajā teritorijā izdala Austrumzemgali un Rietumzemgali jeb attiecīgi Upmali (*terra Opemele, Upemolle, Uppemel*) un Zemgali. Gan saskaņā ar šiem vēstures avotiem (īpaši atzīmējams 1254. gadā noslēgtais zemgaļu zemju dalīšanas līgums), gan arheoloģiskās pētniecības rezultātiem zemgaļu zemju austrumdaļā lielākais centrs aizvēstures beigās bija Mežotne (*Meyote, Mesiote, Mesiothe, Mezoten*, kas lokalizējama Mežotnes pilskalnā un senpilsētā), savukārt rietumdaļā bija izveidojušās vairākas politiski un militāri līdzīgas zemes, tostarp Dobeles (*Dubelene, Dobelen, Dobelenen*), Žagares (*Sagara*), Spārnenes (*Sparnene*), Silenes (*Silene*) zemes, taču to vidū tomēr īpaši izdalāma Tērvete.[3]

[3] Banyté-Rowell R., Buža Z., Ciglis J. et al. *Zemgaļi senatnē. Žiemgaliai senoje*. Rīga, N.I.M.S., 2003.; Zemītis G. Zemgaļu teritoriālā un sociālā organizācija 12.-13. gadsimtā. Ievietots: Šnē A., sast. *Vara, zeme un sabiedrība: politiskās un sociālās transformācijas Austrumbaltijā 12. un 13. gadsimtā*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2020. 60.-81. lpp.

Zemgaļu sabiedrību aizvēstures beigās, tāpat kā vēlāk viduslaikos un jaunajos laikos, veidoja agrāras kopienas – tieši lauksaimniecība un lopkopība veidoja iztikas pamatu šī reģiona iedzīvotājiem. Tomēr vienlaikus veidojās specializēta amatniecība, lai gan liela daļa amatnieku, domājams, nodarbojās arī ar lauksaimniecību – tikai lielākajos apdzīvotajos centros pieprasījums pēc amatnieku izstrādājumiem varēja būt pietiekami liels, lai nodrošinātu viņu specializāciju. Dzelzs priekšmetiem arvien vairāk ienākot ikdienas dzīvē un veidojoties vietējās dzelzs ieguves prasmēm (par ko senākās liecības attiecināmas uz 2. – 4. gs. Daugavas krastos), tieši kalēja amats dzelzs laikmeta kopienās kļuva arvien nozīmīgāks. Šķiet, kalēji kļuva par pirmajiem amatniekiem, kas bija sastopami ikvienā kopienā un kuri varēja nodarboties tikai ar savu arodu – dzelzs darbarīki, zirglietas un ieroči bija vajadzīgi ikvienai saimei. Taču arī bronzas apstrāde vēlajā dzelzs laikmetā kļuva arvien specializētāka, un rotkaļu darbarīki un darbnīcas ir atrastas gandrīz ikvienā arheoloģiski pētītajā aizvēstures beigu dzīvesvietā (pilskalnos un apmetnēs). Tiesa, zemgaļu apmetnes arheoloģiski pētītas diezgan maz, lai gan apzinātas apmēram 30 dažāda lieluma apmetņu vietas – lielākās apmetnes aptvērušas pat vairākus hektārus. Pilskalnu skaits zemgaļu zemēs nav bijis liels, ko lielā mērā noteica reģiona reljefs, tomēr zemgaļu apdzīvotajā Latvijas teritorijas daļā šobrīd zināmi 12 vēlā dzelzs laikmeta pilskalni, no kuriem dažiem pakājē pletās apmetnes. Starp arheoloģiski pētītajiem pilskalniem atzīmējami Mežotnes un Tērvetes pilskalni, kas kopā ar apmetnēm veidoja plašus arheoloģiskos kompleksus. Līdz 9. – 10. gs. zemgaļi mitinājās arī Daugavas kreisajā krastā izvietotajā Daugmales pilskalnā, kuru vēlākajos gadsimtos pārņēma lībieši.

Par zemgaļu vēlā dzelzs laikmeta amatnieku prasmju augsto līmeni liecina gan dzīvesvietās, gan kapulaukos arheoloģisko izpētes darbu laikā atrastie priekšmeti. Krāšņās kapu piedevas vīriešu apbedījumos veidoja ieroči, darbarīki un rotaslietas – šķēpi, naži, cirvji, izkaptis, iemauktu dzelži, dekorētas jostas un rotas. Reizēm apbedījumos likti pat divi vai trīs šķēpi, savukārt ar 10. gs. otro pusi ieviešas šaurie vienasmens zobeni. Savukārt sieviešu apbedījumos pie kājām nereti novietots kaplis un sirpis, kā arī pie jostas piekārts dzelzs nazis. No rotaslietām zemgaļu sievietes bija iecienījušas kaklariņķus (daži to veidi bija raksturīgi tikai zemgaļu sentautas materiālajai kultūrai), bronzas spirāļu vainagus, rotadatas, aproces un gredzenus. Rotadatas bijušas īpaši daudzveidīgas – sastopamas krustadatas, riņķadatas, rotadatas ar plākšņveida galvu, trīsstūradatas u.c. No saktām izplatītas bija stopasaktas, kas līdz 11. gs. sastopama vīriešu apbedījumos, un stopa-šķēršu saktas, kā arī kopumā baltiem raksturīgās pakavsaktas. Ikdienā lietojamie sadzīves priekšmeti, darbarīki,

ieroči un rotaslietas tapa vietējo amatnieku darbnīcās, lai gan izejmateriālus gan lielākoties ieveda no citām teritorijām. Tāpat ievestas tika arī dažādas prestiža un luksusa preces, kuras kļuva par zemgaļu vadoņu un ievērojamāko karotāju sociālā statusa un varas simboliem.

Tādējādi saimniecībā nozīmīga loma bija arī tirdzniecībai un maiņai, kas nereti saplūda ar sirošanu un laupīšanu tuvākās un tālākās zemēs. Zemgaļu maiņas un tirdzniecības virzieni bija vērsti gan uz dienvidiem (mūsdienu Lietuvas teritoriju), gan uz rietumiem, aktīvi mijiedarbojoties ar skandināviem. Tirdzniecību ar skandināvu zemēm apliecina arī vēstures avoti, piemēram, Zviedrijas centrālajā daļā esošais un uz 11. gs. vidu attiecināmais Mērvalles rūnakmens, kuru kāda Sigrīda uzstādījusi par piemiņu savam vīram Svenam, kurš bieži ar bagātām kravām piekrautos kuģos braucis uz Zemgali apkārt Kolkas ragam. Arī Spillingas depozītā, kas ticis noguldīts 9./10. gs. mijā Gotlandē, liela daļa no bronzas rotaslietām bija nākusi no zemgaļu zemēm. Tāpat jāatzīmē, ka skandināvu senlietas atrastas vairākos zemgaļu kapulaukos (piemēram, Dreņģeru-Čunkānu kapulaukā, kurā kādas meitenes apbedījumā bija liktas divas bronzas trīsspārnu saktas), lai gan līdz šim nav zināmi skandināvu apbedījumi Zemgalē.

Jau kopš akmens laikmeta ekonomiskie kontakti balstījās uz maiņu, taču sākot ar 10. gs. otro pusi arī zemgaļu teritorijā parādījās ar tirdzniecību saistīti priekšmeti – svariņi un atsvariņi. Tos lietoja, visticamāk, sudraba un bronzas priekšmetu svēršanai, tādējādi apliecinot, ka aizvēstures beigās zemgaļi lietoja svara naudu – bronzas un sudraba stienīšus (ar tiem nereti saista arī vēstures avotos minēto ozeringu nosaukumu). Gan svariņi, gan atsvariņi atrasti vairākos arheoloģiski pētītajos kapulaukos un pilskalnos, reizēm tie bijuši ielikti kārbiņās. Īpaši interesanta ir Sigtūnā (Zviedrijā) jau 1911. gadā atrastā svariņu vara kārbiņa, uz kuras iegravētais rūnu raksts vēsta, ka kāds Djans tos ir ieguvis no vārdā nenosaukta zemgaļa. Arī ārvalstīs kaltās sudraba monētas varēja tikt izmantotas maiņas procesos, lai gan to vērtība tika noteikta pēc svara, nevis nominālvērtības. Zemgaļu zemēs monētu atrasts diezgan maz, un to vidū dominē 10. gs. arābu dirhemi, lai gan vairākās vietās atrasti arī 11. gs. Rietumeiropas valstīs kaltie denāri. Monētas un stienīši ir arī vairāku depozītu sastāvā, tostarp Salgales Rijnieku depozītā.[4] Šādu materiālās kultūras liecību ienākšana saistāma ar jaunas profesionālas un sociālas grupas veidošanos zemgaļu sabiedrībā, respektīvi, ar senajiem tirgotājiem.

[4] Radiņš A. Zemgaļu un skandināvu sakari 10.-12. gadsimtā. Tirdzniecības uzbūves daži aspekti. Ievietots: Ritums R., sast. *Pētījumi zemgaļu senatnē*. Rīga: Latvijas Vēstures muzejs, 2004. 77.-87. lpp.

Tādējādi vēlajā dzelzs laikmetā zemgaļu zemēs tika darināti daudzveidīgi amatniecības izstrādājumi un veidojās tirgotāju slānis. Tirdzniecības priekšmeti bieži tikuši atrasti kopā ar grezniem ieročiem, līdz ar to, iespējams, tirgotāji bija arī ievērojami karotāji. Karošanas prasmes zemgaļiem, līdzīgi kā citām baltu un Baltijas somu sentautām, kļuva īpaši aktuālas krusta karu laikmetā 13. gadsimtā, kad tās saskārās ar Rietumu latīņu kristīgās pasaules ekspansiju Austrumbaltijā. Krusta karu laikmets Baltijas zemēs iesāka jaunu vēstures periodu – viduslaikus, ko raksturoja jaunu politisku, ekonomisku, sociālu un reliģisku struktūru ieviešana kādreiz politiski sašķeltajās pagāniskajās Austrumbaltijas zemēs. Krusta karu laikā Baltijas jūras austrumu un dienvidu piekrastē izveidojās vairākas teokrātiskas krustnešu valstis, no kurām mūsdienu Latvijas un Igaunijas teritorijā izvietotās politiskās struktūras apzīmē ar nosaukumu Livonija. Līdztekus kristīgajai ticībai un baznīcai šajā jaunajā politiskajā ietvarā kā jauns elements tika ieviesta pilsēta ar viduslaikiem raksturīgajām iezīmēm (tiesībām, pārvaldi, simboliem, neagrārās jomās iesaistītiem iedzīvotājiem, mūri). Tiesa, arī vikingu laikmetā Austrumbaltijā vairākas apdzīvotās vietas iespējams apzīmēt par agrajām pilsētām, piemēram, Mežotni, taču tām bija raksturīga augsta iedzīvotāju koncentrācija, liels apbūves blīvums, aktīva amatniecība un starptautiskā tirdzniecība, nevis Centrāleiropas viduslaiku pilsētām raksturīgie atribūti. Pilsētu aizsākums Livonijā bieži bija saistīts ar pils dibināšanu attiecīgajā vietā, ap kuru laika gaitā pakāpeniski izauga pilsēta.

Zemgales reģions krusta karu laikmetā nonāca Vācu ordeņa Livonijas atzara pārvaldībā, un jau 13. gs. tajā tika celtas pirmās krustnešu bruņinieku pilis, tostarp Jelgava 1265. gadā. Vēlākajos gadsimtos tika uzceltas arī īslaicīgās Mežotnes un Tērvetes pilis, kā arī Dobeles un Bauskas pilis, Bauskai kļūstot par pēdējo nozīmīgo ordeņa veidoto nocietinājumu Livonijā. Tās celšanas sākumu parasti attiecina uz 1443. gadu, lai pastiprinātu ordeņvalsts robežas aizsardzību pret lietuviešu iebrukumiem. Jāatzīmē, ka gan Bauskas, gan Dobeles pilis ir vienas no arheoloģiski plašāk pētītajām viduslaiku pilīm Latvijā, savukārt Jelgavas pils 18. gs. tiek nolīdzināta līdz ar zemi un tikai 20. gs. izskaņā veiktajos arheoloģiskajos pētījumos tika atrastas vairākas ar šo pili saistītas agro jauno laiku liecības.[5]

[5] Caune A., Ose I. *Latvijas 12. gadsimta beigu – 17. gadsimta vācu piļu leksikons (Latvijas viduslaiku pilis IV).* Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2004.

Ap mūra pilīm viduslaikos bieži veidojās miestiņi, dažiem no tiem ar laiku iegūstot pilsētas tiesības. Iespējams, ka pēc krusta kariem (tostarp pateicoties daļas zemgaļu aiziešanai uz Lietuvu) zemgaļu zemes bija salīdzinoši mazapdzīvotas, un tāpēc tajās nebija vērojama aktīva saimnieciska rosība, turklāt vēlajos viduslaikos, 15. gs. vidū, Zemgalē pat tika ievesti un nometināti citu etnisko grupu pārstāvji (tā saucamie krieviņi jeb nelielās Baltijas somu grupas votu pārstāvji Bauskas apkārtnē). Zemgalē gan viduslaiku pilsētas neizveidojās, lai gan 1498. gadā kādā dokumentā Jelgavas miests jau ticis dēvēts par pilsētu. Tomēr tieši šajos miestos koncentrējās vietējā tirdzniecība, kuru stingri kontrolēja Rīga – Livonijas tirdzniecību rīdzinieki uzskatīja par savu privilēģiju un monopolu. Tādējādi Zemgales reģioni viduslaikos kļuva par preču (īpaši labības) piegādājiem Rīgas tirgotājiem un to sagādāto importa preču patērētājiem, jau 13./14. gs. mijā Rīgas lieltirgotājiem veidojot regulārus darījumus ar miestiem.[6] Amatniecība pastāvēja gan pilsētās, gan laukos – amatnieki darbojās pilīs, pilsētās un ciemos, lai gan to sasaiste ar tirdzniecību bija mazinājusies.

Viduslaikos apritē pārsvarā bija sudraba nauda, kas bija kalta gan Livonijas lielākajās pilsētās, gan kaimiņzemēs un pilsētās, tostarp Visbijā, Lībekā un Hamburgā. Jāatzīmē gan, ka uz Livonijas periodu attiecināmi depozīti Zemgalē nav zināmi, un arī uz Livonijas kara laiku attiecināms tikai viens noguldījums ar vairāk kā 1750 monētām – tas 1935. gadā tika atrasts Augstkalnes apkārtnē. Spriežot pēc monētām, depozīts noguldīts pēc 1572. gada, iespējams, kara draudu apstākļos.[7]

Viduslaiki un agro jauno laiku sākums Zemgalē nav tik spožs un arī tik labi pētīts laikaposms kā vēlais dzelzs laikmets. Tomēr viduslaikos saglabājās iepriekšējo laikmetu amatnieciskās tradīcijas, kā arī radās jaunas amatnieciskās prasmes un jauni tirdzniecības virzieni, veidojot priekšnoteikumus saimnieciskajam uzplaukumam Zemgales novados pēc Livonijas politisko struktūru sabrukuma 16. gadsimta vidū.

[6] Šterns I. *Latvijas vēsture 1290 – 1500*. Stokholma: Daugava, 1997.

[7] Ducmane K., Ozoliņa A. *Latvija Eiropā: monētu depozīti 1.-20. gadsimtā.* Rīga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2009.

Stāsts Nr. 1: Mežotnes arheoloģiskais komplekss: vikingu laikmeta agrā pilsēta

Mežotnes arheoloģisko kompleksu veido Mežotnes pilskalns ar tā pakājē esošo 13 hektārus plašo apmetni, tuvumā esošais Vīnakalns (iespējams, kulta vieta) un divi senkapi, kas atrodas katrs savā Lielupes krastā (Mežotnes senkapi un Mežotnes centra senkapi). Pilskalns ierīkots stāvā Lielupes krastā, no ārpuses to nodalot ar diviem vaļņiem un grāvjiem. Pilskalna plakums ir apmēram 3500 m^2 liels. Krauja pret Lielupi ir 16 m augsta, valnis 7–8 m augsts, no tiem apakšējais valnis ap 200 m garš un 2–6 m augsts.

Plašāki arheoloģiskie izrakumi Mežotnes pilskalnā un kapulaukā notika 1938. un 1939. gadā arheologa Valdemāra Ģintera vadībā (pilskalns pētīts arī vēlāk 1949., 1969. un 1970. gadā). Domājams, ka iespaidīgo nocietinājumu izbūvē izmantots ap 15 000 m^3 māla. Saskaņā ar arheoloģiskās izpētes rezultātiem, pilskalns ierīkots 8.–9. gs., kad uzbērts 3 m augsts valnis, uz kura celta guļkoku aizsargsiena. Valnim ārpusē vertikāli likti baļķi, kas savukārt apmesti ar mālu. Vēlākās pārbūvēs, uzpildot zemi un mālu, valnis padarīts vēl augstāks, sasniedzot 8 m augstumu. Uz vaļņa bijusi koka palisāde. 11. gs. ieejas vieta pilskalna plakumā vedusi caur valni pa ar mālu segtu tuneli, un blakus ieejas vietai bijis tornis. Dzīvojamās ēkas pilskalna plakumā 6 × 8 m lielas. Arheoloģiskajos izrakumos tika veikts galvenā vaļņa griezums, konstatējot, ka 9.–13. gs. valnis pārbūvēts un uzpildīts vismaz desmit reižu. Vaļņa terases malā 9. gs. slānī atrasti divi zemgaļu karotāji, kuriem virsū uzgāzušies brūkošie nocietinājumi.

Mežotnes pilskalna un senpilsētas iedzīvotāji apglabāti Mežotnes senkapos, kuros ierīkoti līdzenie skeletapbedījumi. Kapulauks atrodas Lielupes kreisajā krastā iepretim Mežotnes centram, 600 m uz dienvidiem no Mežotnes pilskalna. Arheoloģiskās izpētes darbus Mežotnes kapulaukā 1938. gadā veica Oskars Kalējs, kopā atsedzot 32 apbedījumus. Kapulaukā apbedījumi guldīti zārkos cieši cits pie cita ap 0,65 – 1,3 m dziļumā. Ar bagātīgām kapa piedevām izceļas kāds 10. gs. sievietes kaps, kurā atrada zemgaļiem raksturīgo trīskāršo kaklariņķi ar kāšu galiem, divas bronzas krustadatas ar sudrabuplatētiem važturiem un bronzas važiņām, bronzas pakavsaktu ar atrotītiem galiem, bronzas ripassaktu un spirālgredzenus. Vīriešu kapus raksturo ieroči, kaujas cirvis un šķēps, rotu ir mazāk. Starp atradumiem vīriešu kapos minami divos gadījumos konstatētie svariņi ar atsvariņiem – tirgotāju piederumi. Kopumā kapulauks izmantots 9.–12. gs.

Domājams, ka tieši Mežotne bija Austrumzemgales jeb Upmales zemes centrs. Jau 1930. gados tika izteikta hipotēze, ka Mežotne ir minēta arābu ceļotāja un ģeogrāfa el-Idrīsī kartē 12. gs. vidū kā Metsūna vai Medzūna. Šīs vietas monumentālā apbūve un lielais iedzīvotāju skaits, amatniecības liecības un iesaiste starptautiskā tirdzniecībā ļauj to dēvēt par vikingu laikmeta agro pilsētu (līdzīgu, piemēram, Daugmalei, kuru arī veido pilskalns ar divām senpilsētām).

Mežotne un tās iedzīvotāji tiek atspoguļota arī krusta karu laikmeta un vēlo viduslaiku hronikās. Pirmo reizi rakstītajos avotos tieši Mežotne minēta Indriķa hronikā, atainojot zemgaļu kristīšanas mēģinājumus 1219. gadā. Saskaņā ar hronikas tekstu, zemgaļi uzaicināja vācus un piekrita kristīties, bet tad apkāva krustnešu palīgspēkus, nogalinot 30 cilvēkus un atkrītot no kristīgās ticības. 1220. gadā Mežotnei atkārtoti uzbruka apvienotais krustnešu karaspēks. Jāatzīmē, ka 1321. gadā Mežotnē uzcelta ordeņa koka pils, kuru 1346. gadā nopostīja lietuvieši.

Literatūra:

Indriķa hronika. Rīga; Zinātne, 1993.

Brīvkalne E. Rakstītās ziņas un arheoloģiskās liecības par 9.-13. gs. Mežotni. Ievietots: *Arheoloģija un etnogrāfija*, II laidiens, 1960., 61.-78. lpp.

Ģinters V. Senā Mežotne. 1938. gada archeoloģiskie izrakumi pilskalnā un kapulaukā. *Senatne un Māksla*, 1939., Nr.1, 64.-98. lpp.

Ģinters V. Senā Mežotne. 1939. gada izrakumi. *Senatne un Māksla*, 1939., Nr.4, 15.-45. lpp.

Zemītis G. Mežotnes pilskalns. Pieejams: https://enciklopedija.lv/skirklis/135848-Me%C5%BEotnes-pilskalns (skatīts 30.07.2026.)

Stāsts Nr. 2: Sudraba un bronzas stienīši – naudas ekvivalenti vikingu laikmeta Austrumbaltijā

Vikingu laikmetā skandināvu ekspansija savienoja ļoti plašus ģeogrāfiskus reģionus vienotā ekonomiskā un kultūras pasaulē, daudzas vietas iesaistot starptautiskā maiņas un tirdzniecības tīklā. Pateicoties aktīvajai un daudzveidīgajai preču apritei, veidojās priekšnoteikumi vietējo tirgotāju izcelsmei un vietējas naudas izveidei. Tieši uz 10. gs. attiecināmas arheoloģiskās liecības (svariņi un atsvari) norāda uz tirgotāju slāņa veidošanos Latvijas teritorijā, turklāt sākot ar 9. gs. otro pusi kapulaukos, dzīvesvietās un depozītos parādās monētas – sākotnēji arābu dirhemi, vēlāk Rietumeiropas denāri. Tomēr Austrumbaltijas sentautas vikingu laikmetā neizveidoja savu monetāro sistēmu, maiņu balstot uz bartera principu. Tomēr ar laiku Latvijas teritorijā sāka ieviesties svara nauda, viens no pirmajiem naudas ekvivalentu veidiem, iegūstot bronzas un sudraba stienīšu veidolu.

Bronzas un sudraba stienīši atrasti vairākos vikingu laikmeta depozītos, turklāt tieši importētie stienīši (vairāk kā 200 kaltie un lietie stienīši) veido lielāko tā laika sudraba daudzumu, kas atrasts Latvijas teritorijā. Hronoloģiski agrākie stienīši, kas attiecināmi uz 11. gs., atrasti Latvijas dienviddaļā, tāpēc tiek pieļauts, ka tie nākuši no mūsdienu Lietuvas teritorijas.

Lielākais sudrablietu depozīts, kas atrasts Latvijas teritorijā, tika atrasts 1936. gadā, arot tīrumu netālu no Rijnieku mājām Salgales pagastā. Depozītā bija divi saišķi lieto iegareno stienīšu, kas bija aptīti ar kaltiem spirālveida naudas stienīšiem. Kopā tika atrasti 20 iegarenie un 19 spirālveida naudas stienīši. Turklāt abiem saišķiem apkārt vēl bija aptīts sudraba kaklariņķis sr seglu un kāšu galiem. Bez šīm sudrablietām depozītā atrada arī divas sīkas kausēta sudraba plāksnītes. Kad depozīts nonāca muzejā tajā pašā gadā, tā svars bija 5,7 kg, tomēr pētnieki pieļauj, ka sākotnējais noguldījums svēris pat ap 11 kg. Par depozīta noguldīšanas laiku uzskatāms 11. gs. sākums. Netālu pie Pudžu mājām (arī Salgales pagastā) jau iepriekš 1882. gadā tika atrasts vēl viens ar laiku ap 1000. gadu datējams sudraba rotaslietu depozīts, kura stopasakta attēlota Salgales pagasta ģerbonī.

Literatūra:

Urtāns V. *Senākie depozīti Latvijā (līdz 1200. g.).* Rīga: Zinātne, 1977.

2.nodaļa. Amatniecības un tirdzniecības zelta laikmets Zemgalē: Kurzemes un Zemgales hercogistes saimnieciskā attīstība

Livonijas kara laikā (1558. – 1583. g.) Austrumbaltijas reģions piedzīvoja būtiskas politiskās pārmaiņas, sabrūkot iepriekšējām varas struktūrām, kas bija saistītas vēl ar krusta karu laikmetu, un iesākoties vairākus gadsimtu ilgajai cīņai par varu Baltijas jūras reģionā starp virkni reģiona lielvarām. Jau Livonijas kara laikā, Livonijas ordeņavalstij sabrūkot, Zemgale nonāca jaunizveidotās Polijas karaļa vasaļvalsts Kurzemes un Zemgales hercogistes sastāvā. Saimniecība Kurzemes un Zemgales hercogistes laikā veiksmīgi un sekmīgi attīstījās, lielā mērā pateicoties merkantilisma principu ieviešanai hercogistes ekonomikā. Tomēr vislielāko ekonomisko izrāvienu Zemgale, tāpat kā pārējā hercogiste piedzīvo tieši hercoga Jēkaba Ketlera valdīšanas gados (arī Jakobs Ketlers; 1642. – 1681. g.). Lai gan saimnieciskais uzplaukums bija īslaicīgs, 17. gs ekonomiskie un sociālie sasniegumi lielā mērā noteica tālāko hercogistes teritorijas attīstību nākamajos gadsimtos, veidojoties arī reģionālajām atšķirībām dažādos Kurzemes un Zemgales reģionos.

Dobeles puse hercoga Jēkaba valdīšanas laikā ekonomiski uzplauka, lai gan pēc izmēriem Dobele bija neliels miests. Dobelē sāka darboties ūdensdzirnavas, vilnas kārstuve, etiķa vārītava, kā arī pie ūdensdzirnavām tika ierīkota kokzāģētava jeb gateris, kuru darbināja Bērzes upes ūdens plūsma.[8] Dobeles gateris kā tuvākais pie Jelgavas apkalpoja visu apkārtni un hercoga galmu. Kad hercogs Platonē iekārtoja briežu parku, tad dēļus sētai veda no Dobeles gatera. Plašais ražošanas temps pamazām nopostīja mežus plašā apkārtnē, piemēram, vēsturnieks Jānis Juškēvičs min, ka meži tika nolīdzināti līdz pat Vircavai. Kārtējā poļu un zviedru kara gados 1658.-1660. g. kokzāģētavu izpostīja, tomēr pēc tam to atjaunoja un tā turpināja pastāvēt līdz 1712. g., kad izbūvēja jaunu gatera māju.[9] Kokzāģētava atradās Dobeles muižas teritorijā, kur tai blakus arī atradās dzirnavas, kas devušas nosaukumu pilsētas mūsdienu ielai – Dzirnavu iela.

Dobeles apkārtnē – Dobeles miestā, Kalnamuižā (mūsdienu Tērvete), Bērzmuižā (mūsdienu Bērze), Pienavā – katrā atradās etiķa vārītavas (4/6 no visām hercogistē). Katra no vārītavām katru

[8] Juškevičs J. *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē*. Rīga: Valstspapīru spiestuve, 1932.

[9] Ibid. 184. lpp.

gadu saražoja apmēram 1750 l etiķa un to sūtīja uz Jelgavu galma vajadzībām. Šīm etiķa vārītavām līdzās pastāvēja arī degvīna dedzinātavas, kuras katru gadu pagatavoja apmēram 20 000 litru degvīna. Degvīna aprite tika regulēta, katram domēņu krodziniekam izsniedzot 36 stopus (43,92 l).[10]

Tirdzniecības centrs Dobelē bija tirgus laukums, kas, iespējams, sāka veidoties jau viduslaikos un ap kuru koncentrējās nozīmīgās tirdzniecības un amatniecības celtnes. Ir skopas ziņas, ka 1667. gadā miestā ieradās kāds aptiekārs J. Lihts. Ar nākamo gadu viņš sācis kalpot jau galma vajadzībām. Savukārt hercoga Jēkaba pēdējos valdīšanas gados Dobelē darbojās mediķis no Vācijas – Rozīns Lentīlijs. Viņš ir sarakstījis vispārēju ģeogrāfisku un etnogrāfisku aprakstu par Kurzemi un tās iedzīvotājiem "Šis tas ievērības cienīgs par Kurzemi", tajā plaši aprakstot dzīvi Dobelē. Rozīns Lentīlijs norāda, ka zemnieki Dobelē ieved kautos lopus divas reizes nedēļā. Gaļa esot bijusi ļoti lēta, tostarp zemnieki tāpat kaujot lopus sev paši, turklāt hercogiste kopumā bijusi tik bagāta ar mājlopiem, ka to sālīto gaļu pat sūta uz Holandi un Angliju.[11]

Saimnieciski attīstītākā pilsēta hercogistes laikā visā Zemgalē bija Jelgava (vācu Mītava). Tajā atradās galma rezidence, turklāt īpašu rūpniecisko un saimniecisko uzplaukumu tā piedzīvoja 17. gs. vidū hercoga Jēkaba valdīšanas laikos. Jelgavā dzīvoja apmēram 500 iedzīvotāju, un, salīdzinot ar citām Kurzemes un Zemgales hercogistes pilsētām, tajā bija labi attīstīta amatniecība. Pilsētā un tās apkārtnē hercogs Jēkabs lika iekārtot tipogrāfiju un vairākas manufaktūras.

Hercogistes galvenā naudas kaltuve atradās Jelgavā – sākotnēji pilī, bet vēlāk to pārvietoja uz Driksas upes krastiem apmēram mūsdienu Mītavas tilta apkārtnē, Jāņa Čakstes bulvārī. Monētu kaltuves iekārtošana sākās 1575. gadā un turpinājās trīs gadus, un tā darbojās līdz pat 1795. gadam. 1695. gadā notikušajā revīzijā minēts, ka kaltuve atradās lielā divstāvu ēkā, un saistībā ar tās darbību tiek aprakstītas vairāk kā desmit telpas. Sudrabu kaltuves vajadzībām iepirka vācu zemēs un Polijā, kā arī reizēm iepirka sudraba priekšmetus no iedzīvotājiem pārkausēšanai, savukārt varu ieguva no hercogistes vara cepļiem. Viens no pirmajiem monētu meistariem bija kāds poļu ebrejs no Krakovas – Jākobs Bērs, kurš 1578. gadā pametis Jelgavu, atstādams lielus parādus. Hercoga

[10] Ibid. 192. lpp

[11] Tentelis A., tulk. Rozīna Lentīlija "Curlandiae quaedam notabilia": 1677-1680. Ievietots: *Latvijas Universitātes Raksti*, 11. sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 1924. 32. lpp.

Jēkaba laikā Jelgavas kaltuvē tika uzsākta Kurzemes un Zemgales hercogistes galvenās naudas vienības – sudraba Kurzemes šiliņu kalšana, kā arī īsu brīdi Jelgavā tika kalta arī zelta nauda.[12]

Jelgavas tērauda ceplis jeb tēraudkalve tika dibināta 1648. gadā,[13] un tā, domājams, atradās precīzi nelokalizētā teritorijā pie pilsētas vēsturiskā centra. Šeit dzelzi pārstrādāja tēraudā, kā arī rūdīja dzelzs rīkus, sevišķi cirvjus, zobenus, atsevišķas ieroču un lielgabalu daļas. Kalves uzturēšana izmaksāja diezgan dārgi, jo ogles bija jāved ar šķūtīm no attālākām vietām, piemēram, Baldones, Iecavas un Tukuma. Amatnieki saņēma bez algas un uztura vēl trīs florīnus par katru izstrādāto centneri tērauda, un arī amatnieku palīgi dabūja nelielas naudas balvas par katru izstrādāto preci. Tērauda izstrādājumus izveda caur Liepāju uz Franciju un Holandi. Lai gan dārga, bet tomēr cepļa darbība, acīmredzot, atmaksājās – pēc slēgšanas 1658. gadā tā darbība jau pēc trīs gadiem tika atjaunota. Nedaudz vēlāk, 1680. gadā, par meistaru tiek nolīgts Bērtulis Kunkulis, kuram tiek uzdots izgatavot 600 centnerus tērauda gadā, par katru centneru Kunkulim saņemot vienu dālderu.

Ceplis pastāvēja vēl 1693. gadā, kad tā gada februārī no Dancigas ierodas nolīgtais tēraudkalējs Johans Helfers ar brāli Danielu. Viņu ierašanās veicinājusi tērauda realizācijas pieaugumu, tomēr kopumā kalves darbību vairs nebija efektīva. Neveiksmīgās darbības galvenais iemesls bija lielais attālums līdz dzelzs ieguves vietām, turklāt kalve bieži sastapās ar ūdens trūkumu. Interesanti, ka 1697. g. Johanam Helferam ar hercogistes Rentes kambara pārstāvjiem samilza konflikts, katrai pusei atšķirīgi izprotot centnera svaru, un tā rezultātā Helfers īsu brīdi pavadīja pat cietumā. Tikai Lielā Ziemeļu kara (1700.-1721. g.) beigās, ap 1720. gadu, ceplis pilnībā izbeidza savu darbību, jo laikā, kad pastāvēja vairs tikai viena dzelzslietuve visā Kurzemē, atsevišķa un turklāt tik tālu no lietuves atrodoša tēraudkalve nebija rentabla.[14]

Ienesīga joma savukārt bija vara priekšmetu izgatavošana, jo pieprasījums pēc tiem bija liels dažādos sabiedrības slāņos. Jelgavas vara ceplis atradās ārpus Jelgavas Ezera vārtiem (vācu valodā *Seetor*) un bieži cieta no Lielupes pavasara paliem. Cepļa darbs nesa labu peļņu, neskatoties uz to,

---

[12] Berga T. Monētu kaltuvju darbība Latvijas teritorijā (13. – 18., 20. gs.). Ievietots: *Arheoloģija un etnogrāfija*, XXIX laidiens, 2016., 116.-137. lpp.

[13] Jakovļeva M. *Kurzemes hercogistes pārvalde, teritorija, robežas un metālieguves manufaktūras (1561-1795)* (promocijas darbs Dr. hist. grāda iegūšanai). Rīga, 1999.

[14] Ibid. 184. lpp.

ka hercogistē šādu ražotņu bija samērā daudz. Līdz ar zviedru karaspēka iebrukumu hercogistē 1701. gadā cepļa darbība pārtrūka, jo tika pārtraukti vara rūdas pievedumi.[15]

Jelgavā darbojās vairākas cunftes un ģildes. Viena no latviešu cunftēm bija audēju cunfte, kurai nebija sava vācu analoga, un tādēļ vācu audējiem nereti bija jāstājas latviešu cunftē, turklāt tam vajadzēja īpašu hercoga kameras atļauju. Kādam amatniekam darbojoties ārpus šī cunftes, latviešu cunftei bija tiesības konfiscēt konkurenta instrumentus un izstrādājumus, neatkarīgi no konkurenta tautības. Jelgavā bija arī dažas jauktu tautību cunftes, piemēram, podnieku cunfte, savukārt drēbnieku cunftes bija divas – viena latviešu, viena vācu, un šo jomu raksturoja liela konkurence.

Nereti bija gadījumi, kad hercoga galmā par amatniekiem tika pieņemti darbā nevācieši no muižu zemniekiem. Piemēram, tāds bija Mītavas mūrnieks Jēkabs Mušs, "galma nevācu mūrnieka" Muša un "mūrnieka Mihela Rūzes meitas" dēls. Pirmoreiz viņa vārds lasāms hercoga administrācijas sarakstos 1706. gadā, kad viņš pieņemts "hercoga aktīvajā dienestā", lai piedalītos būvdarbos. 1713. gadā viņš ir viens no tiem, kas remontē veco Mītavas pili. Pēdējo reizi viņa vārds dokumentos parādās 1730. gadā sakarā ar iemaksu par dzīvokli valsts mājā. "Galma mūrnieks" savā mūža pie liela īpašuma nebija ticis, un iemaksu viņa vietā visdrīzāk bija samaksājis kāds radinieks.[16]

Tieši par Jelgavas amatnieku darbu ir saglabājušās detalizētākas ziņas Jelgavas pilsētas policijas nolikumā, kas tika apstiprināts 1606. gada 5. septembrī. Ja citu hercogistes pilsētu nolikumos cunftu un amatnieku darbību ir minēta, nereti tikai norādot, ka jāseko cunftu šrāgu regulējumiem, tad šajā Jelgavas policijas nolikumā tiek skaidrota cunftu darbība un uzskaitīta vairāku amatu darba samaksa par noteiktu preču izgatavošanu. Piemēram: "Par vīrieša tērpu, zīda vai vilnas, ar trīs gareniskām tresēm – desmit mārku. (..) Par pāri vienkāršu zeķu – 12 šiliņi. (..) Par sievietes kamzoli, zīda vai vilnas, ar vienu tresi – divarpus mārkas. (..) Ja nopirkta vislabākā Lietuvā izstrādātā āda par 20 dālderiem dekerā (dekers, arī dēķens – desmit ādu sainis), tad par pāri garu zābaku, kas izgatavots no tās, kurpnieks drīkst prasīt 10 mārku. (..) Par pāri sieviešu,

[15] Juškevičs J. *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē.* 179. lpp.

[16] Aleksejeva T. Vecās Jelgavas latviešu tautības iedzīvotāji. *Jelgavas Ziņotājs*, Nr.193, 04.12.1991.

jaunkundžu, kalpoņu un zēnu kurpju ar vienkāršu zoli – seši vērdiņi. (..) Par lapsas ādas kažoku – sešas mārkas. (..) Par gatavas sabuļa, lūša vai lapsas ādas oderes iešūšanu – četras mārkas".[17]

Līvbērzes (Grīvas) ceplis bija viens no desmit stikla cepļiem visā hercogistē. Tas sāka darboties ap 1645. gadu un atradās Svētes upes krastā (tā drupas redzamas joprojām). Šeit ražoja logu rūtis, traukus, stikla krelles un krāsaino stiklu, kas noderēja mozaīku un vitrāžu izgatavošanai. 1661. gadā stikla ražošana apsīka, jo hercogistē bija samazinājies šo amatu pārzinošo ārzemju meistaru skaits, un tādēļ hercogs centās izrentēt cepli muižniekiem. Pret to iestājās cepļa franču meistars, jo, domājams, viņš gribēja saglabāt sev darba vietu. Hercoga Frīdriha Kazimira valdīšanas laikā (1682.-1698. g.) stikla ceplī galvenokārt izgatavoja greznuma priekšmetus hercoga galma vajadzībām – kristāla traukus un spoguļus. Ar 1710. gadu stikla ražošana hercogistē izbeidzās. Jāatzīmē, ka blakus stikla ceplim pastāvēja jumta dakstiņu darbnīca.[18]

Bauska hercogistes laikā strauji attīstījās, tai kļūstot pat par "hercogistes trešo pilsētu". Viens no tās uzplaukuma cēloņiem bija stratēģiski nozīmīgais novietojums, jo caur to tika vestas preces (īpaši svarīga bija labība, kas nāca no Polijas un Lietuvas Kopvalsts zemēm) uz Rīgu un tālāk uz Rietumeiropu, kā arī pie upju pārceltuves ierīkotā muitas vieta. 1615. gadā hercogs Frīdrihs piešķīra Bauskai privilēģiju rātsnama celšanai. Tajā pašā gadā Bauskai ar tai piegulošajām pagastu teritorijām tika dotas arī ganību un pļavu tiesības. Vietējo lauksaimnieku produktu iepirkšanas tiesības bija tikai Bauskas iedzīvotājiem. Bauskā 17. gs. pastāvēja sešas cunftes – kurpnieku, zeltkaļu, drēbnieku (skroderu), kalēju, virpotāju un bārddziņu, taču kopumā amatnieki pilsētā darbojušies 26 nozarēs.[19] Starp šo nozaru pārstāvjiem minami, piemēram, stiklinieki, galdnieki, maiznieki, podnieki un arī jostu izgatavotāji un mākslinieki.[20]

Bauskā 17. gadsimtā saimniecības pamatnozare bija tirdzniecība, jo apdzīvoto vietu šķērsoja ceļš, kas savienoja Lietuvu ar Rīgu. Bauskas attīstību, it īpaši kopš pilsētas nodibināšanas 1609. gadā, veicināja tieši šie tirdznieciskie kontakti, uzturot mijiedarbību gan ar Rīgu, gan arī ar Prūsiju. Tiesa, saimnieciskais panīkums iestājās Lielā Ziemeļu kara laikā, kad arī Bauskas pusē liela daļa

---

[17] Kvaskova V., red. *Kurzemes un Zemgales hercogistes pilsētu policijas nolikumi 16. – 18. gadsimtā* (Vēstures avoti XII). Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 2021. 110.-112. lpp.

[18] Lastovecka I. *Labo ļaužu pusē: Līvbērzes pagasta vēsture.* Rīga: b.i., 2000. 39. lpp.

[19] Urtāns A. Pilsētas turības liecinieki. Ievietots: *Bauskas Dzīve*, 08.12.2014. Pieejams: https://bauskasdzive.lv/arhivs/pilsetas-turibas-liecinieki/

[20] *Bauska. Vietas un laika grāmata,* 66.-67. lpp.

iedzīvotāju bija gājuši bojā, lauksaimnieciski apstrādājamās zemes netika apsētas un izplatījās bads un mēra epidēmija.[21] Tomēr, neskatoties uz ekonomisko un politisko norietu 18. gadsimtā, kopumā hercogistes laikā amatniecība pilsētā attīstījās dinamiski un raiti – cunftes tika izveidotas sešiem amatiem, ieskaitot arī zeltkaļu amatu, par kuru ir saglabājušās plašākas liecības.[22]

Par pirmo zināmo Bauskas zeltkali tiek uzskatīts Heinrihs Unavs, kurš Bauskā strādāja jau 1567. gadā. Savukārt 1638. gadā pilsētā darbojās vismaz četri zeltkaļi – Heinrihs Tinne, Bertrams Hilbrants, Hanss Gardings un Berents Bojenss. Pēc minēto zeltkaļu lūguma hercogs Frīdrihs tajā pašā gadā apstiprināja viņu iesniegtās šrāgas jeb cunftes statūtus. Tās bija veidotas pēc Jelgavas zeltkaļu šrāgu parauga, un vienīgi meistaru skaits Bauskā bija noteikts mazāks. Cunftē bija jābūt četriem meistariem, savukārt hercogam bija tiesības iekļaut amatā vēl vienu zeltkali pēc saviem ieskatiem. Par vienu no tiem kļuva Kristians Heinekens, kuram 1687. gadā hercogs Frīdrihs Kazimirs atļāva Bauskā nodarboties ar zeltkaļa amatu.

Atšķirībā no citām profesijām zeltkaļa amats bija jāapgūst nevis vienu, bet gan trīs gadus, turklāt zellim šajā laikā bija jāstrādā pie viena vai diviem meistariem (bet ne pie lielāka skaita meistaru). Meistara tiesību iegūšanai bija jāiesniedz trīs priekšmeti – vienkāršs sudraba dzeramtrauks, zelta gredzens ar caurspīdīgu akmeni, kā arī zīmoga spiedogs. To gatavošanai atvēlēja sešus mēnešus. Ja cunftes vecākais izdarīto darbu uzskatīja par nekvalitatīvu, zellis varēja atkārtot mēģinājumu tikai pēc pusgada.[23] Zeltkaļu cunftes pastāvēšana Bauskā liecināja par pilsētnieku turību un pilsētas nozīmi Kurzemes un Zemgales hercogistē, jo 17. gadsimtā šādas amatnieku biedrības hercogistē bija vēl tikai Kuldīgā un Jelgavā (tajā bija vislielākā zeltkaļu cunfte).

Pateicoties ekonomiskajai attīstībai, kā arī koloniālo preču aprites intensifikācijai Zemgalē hercoga Jēkaba laikā ievērojami pieauga aptieku skaits.[24] Piemēram, Bauskā ap 1650. gadu dibinātas pat divas aptiekas – Bādenika aptieka un Briskoviusa aptieka. Viena aptieka atradās pie dzirnavām, bet otra – tirgus laukumā. Pirmais Bauskas aptiekārs bija Bartolomejs Bābendiks, kurš savu darbību kā Bauskas aptiekārs uzsāka 1656. gadā un vēlāk bija arī rātskungs un birģermeistars. Johans Briskovijs, otrs Bauskas aptiekārs, vēstures avotos pirmo reizi minēts 1662. gadā. Taču

[21] Dunsdorfs E. *Latvijas vēsture 1710 – 1800*. Stokholma: Daugava, 1973.

[22] Ābelnieks R. Bauska. Pieejams: https://enciklopedija.lv/skirklis/156423-bauska

[23] Urtāns A. Pilsētas turības liecinieki. *Bauskas Dzīve.*

[24] Vīksna A. *Medicīna sākumi Latvijas novados*. Rīga: b.i., 1993.

1684. gadā bijis arī trešais aptiekārs – Johans Frīdrihs Millers, kurš ieguva atļauju savā aptiekā tirgoties ne tikai ar medicīniskiem līdzekļiem, bet arī ar vīnu. Līdztekus šīm aptiekām Bauskas apkārtnē, apmēram 60 km no pilsētas, atradās vecākā kūrvieta Latvijā – Bārbele (vācu valodā saukta *Barben*), kurā kūrmāja tiek ierīkota jau ap 1650. gadu. Šajā vietā 1739. gadā tika izveidota sērūdens vannu dziedniecības iestāde, kas pastāvēja līdz 20. gadsimtam, tomēr, dabas procesu rezultātā samazinoties sēra koncentrācijai ūdenī, sākot ar 18. gadsimta beigām šī vieta zaudēja popularitāti.[25] Jāatzīmē, ka Bauskas pilsētā bija arī dziednieki, kas veidoja paši savu cunfti. 1562. gadā dzīvojis brūču dziednieks Stīverhazens, kurš ir pirmais Bauskā minētais mediķis, savukārt 1664. gadā Bauskā minēts pirmais mediķis ar universitātes izglītību – Johans Rozens. 1751. gadā Bauskā ieradās doktors Johans Frīdrihs Friče, un nedaudz vēlāk, 18. gadsimta beigās pirmie ārsti ieradušies Bauskas apkārtnes ciemos.[26]

1615. gadā Bauskai deva atļauju ierīkot tirgotavas. Saskaņā ar Bauskas pilsētas 1635. gada privilēģiju rāte katru gadu noteica maizes un gaļas produktu cenas, tādējādi ietekmējot arī citu ražojumu cenas Bauskas tirgū. Zemnieku ražojumus drīkstēja iepirkt tikai Bauskas pilsoņi; pat pilsētas caurbraucējiem, vai nu tie būtu ceļotāji vai tirgotāji, šādu tiesību nebija – jebkuras preces iegāde šajā pilsētā norisinājās tikai un vienīgi ar Bauskas tirgotāju starpniecību.[27]

Pilsēta smagi cieta vairākās mēra epidēmijās, kas sakrita ar sliktas ražas gadiem un izraisīja darbaspēka trūkumu dažādās saimniecības nozarēs. Saimniecisko lejupslīdi sekmēja arī poļu – zviedru karš (1655. – 1661. g.), kura laikā karojošo pušu karaspēki izpostīja zemnieku sētas un tīrumus. Taču kopumā 17. gadsimta otrajā pusē pilsētā atkal uzplauka amatniecība un tirdzniecība.

Tādējādi kopumā Kurzemes un Zemgales hercogistes laikā aplūkojamajā teritorijā vērojama vairāku apdzīvoto vietu strauja izaugsme, dažām iegūstot pilsētas tiesības un aktīvi iesaistoties hercogistes saimnieciskajā dzīvē. Tirdzniecība gan pārsvarā bija lokāla rakstura, aptverot dažādus hercogistes reģionus, tomēr amatniecība šajos gadsimtos sasniedza sen nebijušu uzplaukumu, it īpaši 17. gs. vidū. Turklāt tieši jauno laiku sākumā līdztekus amatniekiem (kuri darbojās gan pilsētās, kurās viņu dzīvi un darbību strikti reglamentēja cunftu noteikumi, gan lauku reģionos, kuros amatniekiem bija plašākas radošās izpausmes iespējas) veidojās jauna ražošanas struktūra –

---

[25] *Bauska. Vietas un laika grāmata.* Rīga: Liesma, 1990. 60.-61. lpp. Pieejams: https://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/#panel:pp|issue:646258|page:7

[26] Ibid. 59.-60. lpp.

[27] Ibid. 22.-24. lpp.

manufaktūra, kas atspoguļoja ražošanas intensifikāciju un bija cieši saistīta ar ārējās tirdzniecības attīstību.[28] No Zemgales pilsētām un miestiem lielāka amatnieku koncentrācija bija Jelgavā, kura hercogistes laikā nostiprināja savu Zemgales reģiona ekonomiskā centra lomu un statusu.

[28] Dunsdorfs E. *Latvijas vēsture 1710 – 1800*. Stokholma: Daugava, 1973.

Stāsts Nr. 3: Kurzemes un Zemgales hercogistes dzelzs manufaktūras

Lai arī dzelzs ieguve un apstrāde Latvijas teritorijā bija pazīstama jau kopš aizvēstures (pirmās liecības par vietējo dzelzs ieguvi attiecināmas uz 2.-4. gs.), par rūpniecisku dzelzs ieguvi, veidojot šim nolūkam īpašus uzņēmumus (manufaktūras), var runāt tikai Kurzemes un Zemgales hercogistes laikā. Par pirmo dzelzs manufaktūru hercogistē tiek uzskatīta 1596. gadā hercoga Vilhelma (1587–1617) izveidotā manufaktūra Turlavā. Hercogistes dzelzs manufaktūras pārstrādāja tuvu virszemei atrodamo purva un pļavu rūdu (limonītu), kurā dzelzs saturs svārstījās no 30 līdz 60%. Manufaktūru darbs tika organizēts, algojot meistarus un zeļļus, turklāt bija nepieciešams piesaistīt ārvalstu speciālistus. Hercoga Vilhelma laikā hercogistes dzelzs manufaktūrās, tēraudkaltuvēs un kaparāmuros mērķtiecīgi tika aicināti un nolīgti darbam franču, valoņu un zviedru meistari, kā arī pielietotas ārzemju tehnoloģijas dzelzs ieguvei un apstrādei. Piemēram, 17. gs. vadošie speciālisti hercogistes manufaktūrās bija amatnieki no Zviedrijas, kur šajā laikā darbojās labākie dzelzs un vara ražotāji. Tieši šajā laikā dzelzs ieguve un melnā metalurģija kopumā kļuva par īpaši svarīgu nozari Eiropā, un arī hercogs Jēkabs dzelzs ieguvi uzskatīja par svarīgu hercogistes saimniecības nozari. Viņa valdīšanas laikā tika dibināta tēraudkaltuve Jelgavā un arī Baldonē.

Pirmās ziņas par dzelzs manufaktūru Jelgavā (*Mitausche Stahlhammer*) ir zināmas no 17. gs. vidus. 1648. gadā tajā strādāja viens meistars ar diviem palīgiem. Viņiem dienā bija jāizgatavo 30 tērauda stieņi, katrs vienas lietuviešu olekts garumā (mūsdienu mēru sistēmā tam atbilstu 63 cm). Par šo darbu atalgojums bija 200 florīni gadā. Samaksa tika plānota gan naudā, gan graudā. 17. gs. 80. gados par meistaru manufaktūrā kļuva Bērtulis Kunkulis. Tad uz pāris gadiem tēraudlietuves darbs tika apturēts, un 1693.gadā tā tika atjaunota pēc hercoga Fridriha Kazimira (1682–1698) pieprasījuma. Manufaktūra tika pārbūvēta, to modernizējot un pārveidojot pēc Zviedrijas manufaktūru parauga. Darbus vadīja M. Engrīns, kā darbaspēks izmantojot kareivjus un zemniekus, kuri saņēma darba algu trīs florīnus nedēļā. Pēc manufaktūras pārbūves no Dancigas (mūsdienu Gdaņska Polijā) Jelgavā ieradās tēraudlietuves kalējs Johans Helfrs kopā ar brāli Danielu, kurš pildīja zeļļa pienākumus. Meistara vienošanās ar hercogu paredzēja, ka viņa alga būs pusdālderis par vienu centneru jebkura tērauda. Detalizētu ziņu par tēraudlietuves aprīkojumu nav, bet ir zināms, ka dzelzi kaltuvei veda no Engures un pirka arī Rīgā. Manufaktūrā tika

izgatavots mucu un stieņu tērauds, dažādi darbarīki un citas preces. Kopumā manufaktūras darbu apgrūtināja izejvielu attālums, piemēram, ogles nācās vest pat no 20 km attāluma, bieži trūka ūdens, kas bija saistīts lietuves atrašanās vietu.

Blakus tēraudkaltuvei Jelgavā atradās arī vara kaltuve, kurā strādāja meistars bija Hanss Lomeijers ar saviem palīgiem. Kaparāmurs darbojās arī pēc hercoga Fridriha Kazimira nāves 18. gs. otrajā desmitgadē.

17. gs. 40. gados darbu uzsāka arī manufaktūra Baldonē. Tā bija aprīkota ar domnu, veidotavu, mehānisku kalvi un smēdi. Pēc modernizācijas 17. gs. 70. gados Baldonē atradās trīs dzelzs kalves, plātņu kalves, slīpēšanas un urbšanas darbnīcas, naglu kalves. Lai izpildītu pasūtījumus, te nedēļā strādāja ap 10 zemnieku ar zirgiem un ap 15 kājnieku. Šī manufaktūra bija lielākā hercogistes dzelzs pārstrādes manufaktūra.

Viena no nelielajām dzelzs ieguves manufaktūrām, kas bija cieši saistīta ar Baldones manufaktūru, atradās Vecmuižā, mūsdienu Vecumnieku pagastā Asaru māju teritorijā. Tā darbojās no 1650. līdz 1686. gadam, dzelzi iegūstot domnā, kas bija izvietota Zvirgzdes upes krastā. 1677. gadā divās nedēļās manufaktūrā izlietas 2700 lielgabalu lodes, 500 rokas granātas, 100 kuģu priekšvadņi un liels skaits muskešu un pistoļu ložu. 206. un 2017. gadā šajā vietā notika Latvijā pirmie arheoloģiskie izrakumi kādas manufaktūras teritorijā, izpētot astoņus izrakumu laukumus. Izpētes gaitā tika konstatēta plaša manufaktūras darbība teritorija ap 600 metru garumā gar upes krastu, savukārt atradumi bija saistīti ar dzelzs ieguvi – atlējumu fragmenti, ielietņi, izplūdņi, stieņu dzelzs, lielgabalu fragmenti, ložu daļas un citi priekšmeti.

Literatūra:

Auziņa D., Bebre V., Brūzis R., Doniņa I. Arheoloģiskie pētījumi Vecmuižas dzelzs ieguves un apstrādes manufaktūras vietā. Ievietots: *Arheologu pētījumi Latvijā 2016. un 2017. gadā*. Rīga: NT Klasika, 2018. 107.-112. lpp.

Jakovļeva M. *Kurzemes hercogistes pārvalde, teritorija, robežas un metālieguves manufaktūras (1561-1795)* (promocijas darbs Dr. hist. grāda iegūšanai). Rīga, 1999.

Jakovļeva M. Kurzemes hercogu dzelzsmanufaktūras. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1992., Nr.4., 29.-48. lpp.

Stāsts Nr. 4: Bangu depozīts – viens no lielākajiem monētu noguldījumiem jauno laiku Latvijas teritorijā

1963. gada augustā Bauskas rajona saimniecības "Bauska" Bangu brigādes laukā kāds traktorists 20 cm dziļumā uzara un nedaudz ielocīja misiņa krāsas kārbu, kuru pēc izcelšanas no zemes un tuvākas apskatīšanas viņi kopā ar brigadieri nolēma nodot tālāk muzejiem. Tādā veidā tika atrasts Bangu depozīts, kas, iespējams, ir lielākais jauno laiku monētu noguldījums, kas atrasts Latvijas teritorijā. Depozītā atradās vairāki simti sudraba monētu un virs tām saliktas rotaslietas: četras saktas un desmit gredzeni, kā arī rotadatas fragments. Tas viss bija rūpīgi ielikts cilindriskā vara traukā ar vāku. Kopumā depozītā bija 320 monētas, to skaitā Spānijas Nīderlandes, Nīderlandes Savienoto Provinču Republikas, Vācu nācijas Svētās Romas impērijas valstu, Francijas un Šveices kantonu 270 dālderi, kā arī 26 pusdālderi un 23 ceturtdaļdālderi. Depozīta monētu kopsvars ir 7,91 kg, un par to 17. gs. varēja nopirkt 28 labus zirgus vai 144 cūkas. Depozītā liela loma ir Alberta dālderiem, kas bija galvenā monēta Baltijas zemju tirdzniecībā, īpaši palielinoties Kurzemes un Zemgales hercogistes tirdzniecības sakariem. Tā, piemēram, 17. gs. labību eksportēja galvenokārt uz Nīderlandi, bet pēc 1660. gadiem pieauga eksports arī uz vācu zemēm, kas tiešā veidā atspoguļojas depozīta saturā.

Bangu depozīts tika atrasts apmēram 9 km no Bauskas, pie vecā Bauskas – Brunavas ceļa, kas izvietots netālu no vēsturiskā Bauskas – Biržu tirdzniecības ceļa, kas bija viena no hercogistes tirdzniecības artērijām. Tā kā depozītā ietvertās jaunākās monētas nāk no 1699. gada, tad tas noguldīts, visticamāk, ap 1700. gadu. Tādējādi tā noguldīšanas iemesls varētu būt Lielā Ziemeļu kara pirmo gadu notikumi, kas skāra hercogistes teritoriju jau pašā konflikta sākumā. Iespējams, kāds turīgs hercogistes tirgotājs, kara bažu mākts, noglabāja savas vērtīgākas lietas šajā depozītā, cerot, ka pēc kara varēs tās atkal paņemt, taču tas diemžēl tā nenotika.

Interesantas ir arī depozīta sastāvā iekļautās rotaslietas: četras ripas saktas ir ar iegravētu augu un ģeometrisko ornamentu, savukārt divām saktām ir Bauskas zeltkaļu meistara Boijena Bērenta (1603-1684) meistara zīme – iniciāļi BB. Vienu saktu savukārt varētu saistīt ar Bauskā 1680. gados strādājošo zeltkaļu meistaru Heinekenu Kristianu – uz tās ir iniciāļi HC. Septiņiem gredzeniem bija paplašināta priekšpuse ar stikla zīļu ielikumiem, turklāt pieci bija rotāti ar sadoto roku motīvu – tie bijuši derību gredzeni.

Bangu depozīts 1964. gadā tika nodots Latvijas Nacionālajam Vēstures muzejam (toreiz ar nosaukumu Latvijas PSR Centrālais Valsts Vēstures muzejs). Apliecinot tā vērtīgumu, depozīts attēlots uz muzeja dibināšanas 140. gadadienai veltītās pastmarkas.

Literatūra:

100 Latvijas vēstures relikvijas. Rīga: Latvijas Avīze, 2012.

Ceplīte R. XVII gs. dālderu un rotas lietu depozīts Ceraukstes Bangās (jaunākā – 1699. gada monēta). Ievietots: *Muzeji un kultūras pieminekļi*. Rīga: Latvijas PSR Vēstures un revolūcijas muzejs, 1970. 44.-54. lpp.

3.nodaļa. Ceļā uz industrializāciju: Zemgales amatniecība un tirdzniecība Krievijas impērijas virsvaras laikā (1795. – 1917. gads)

Kurzemes un Zemgales hercogiste beidza pastāvēt Trešās Polijas dalīšanas laikā 1795. gadā, tās teritorijai nonākot Krievijas impērijas varā. Lai gan ar dažādiem nosaukumiem, kopumā uz nākamajiem vairāk kā simts gadiem Zemgales reģions tiek iekļauts Krievijas impērijas Kurzemes guberņā. Amatniecība sākotnēji joprojām bija saistīta ar cunftēm, tomēr 1866. gadā izdotais likums "Par amatniecības un rūpniecības brīvību" likvidēja cunftu gadsimtiem ilgās monopoltiesības dažādos amatos.[29]

19. gadsimtā Jelgavai un Bauskai bija atšķirīgas, bet savstarpēji vienlīdzīgas pozīcijas reģiona ekonomiskajā telpā. Jelgava funkcionē kā Kurzemes guberņas administratīvais centrs, kur koncentrējas attīstītāka amatniecība, savukārt Bausku var raksturot kā tipisku Zemgales mazpilsētu, kuras ekonomika balstās uz lauksaimniecības produkcijas apriti, kokmateriālu un linu tirdzniecību.[30]

Liela nozīme tirdzniecības un saimnieciskās dzīves attīstībā, īpaši Jelgavai un Bauskai, bija transporta infrastruktūrai attīstībai. 1880. gadu vidū tiek izstrādāts Jelgavas–Bauskas dzelzceļa projekts, kas paredzēja dzelzceļa līniju izbūvēt gar Lielupes kreiso krastu, lai gan tā izveides laikā būtu nepieciešams celt vairākus tiltus pār Platoni, Vircavu, Sesavu, Sviteni un Īslīci. Šī trase tika uzskatīta par izdevīgāko, jo kreisais krasts ir blīvāk apdzīvots un saimnieciski aktīvāks nekā labais krasts. Dzelzceļa līnija paredzēta kā savienojošs elements starp Jelgavu un vairākām Zemgales draudzēm, kuru kopējais iedzīvotāju skaits pārsniedz 59 tūkstošus. Ekonomiskie aprēķini liecināja, ka pa šo dzelzceļa līniju varētu transportēt milzīgus lauksaimniecības produktu apjomus. Dobeles apriņķis vien spētu nodrošināt vairāk nekā trīs miljonus pudus graudu. Bauskas–Jelgavas tirdzniecības plūsma jau 19. gadsimta 80. gados sasniedza simtiem tūkstošu pudu. Šajā tirdzniecības plūsmā ietilpa linsēklas, lini, kaņepes, milti, kauli, lupatas, ādas, ķieģeļi, sāls, siļķes

[29] Bērziņš J., atb. red. *Latvija 19. gadsimtā: vēstures apceres*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2000. 195. lpp.

[30] Cimermanis S. *Laukstrādnieku dzīves veids Kurzemē un Zemgalē 19.gs. otrajā pusē.* Rīga: Latvijas PSR ZA izdevniecība, 1959. 8.-13. lpp.

u. c. Turklāt 1880. gados caur Bausku uz Jelgavu un Rīgu tika vesti papildus 750 tūkstoši pudi preču no Kauņas guberņas.[31]

Lai gan neilgi pirms Pirmā pasaules kara dzelzceļa trase jau bija nosprausta no Jelgavas caur Bausku uz Panevēžai (Lietuvā), tomēr senākais dzelzceļa savienojums starp Bausku un Jelgavas apkārtni izveidojās tikai Pirmā pasaules kara laikā, kad 1916. gadā vācu okupācijas varas iestādes izbūvēja šaursliežu (600 mm) dzelzceļa līniju no Meitenes stacijas (Elejas ciemā) uz Bausku, pieslēdzot to Jelgavas – Šauļu normālplatuma (jeb standarta platuma, 1435 mm) dzelzceļam. Šo dzelzceļu izmantoja arī 1920. un 1930. gados, nodrošinot pasažieru satiksmi vairākas reizes dienā.[32]

Industrializācijas periodā arvien vairāk pieaug darba sludinājumu skaits, īpaši 19. gs. 60.–80. gados, kas spilgti atspoguļo darba tirgus pārmaiņas. Bija izveidojies bezzemnieku sociālais slānis, kas pārtika no īslaicīgiem, sezonāliem darbiem, tādējādi pastiprinot konkurenci laukstrādnieku vidū un veidojot bāzi daļai uz pilsētām aizgājušo lauku iedzīvotāju sociālajai grupai. Taču darba devējiem radās iespēja nolīgt strādniekus vienlaikus par zemāku atalgojumu un smagākam darbam.[33] Jelgavas sludinājumos, piemēram, tiek meklēti atslēgu kalēji, slēdzeņu meistari, ratu taisītāji, šuvēji un citi kvalificēti amatnieki. Savukārt Bauskā amatniecības sludinājumi ir pieticīgāki, tiek meklēti kalēji, saimnieces, mācekļi un dažādu saimniecības darbu veicēji, kas apliecina mazpilsētas saikni ar apkārtējo muižu un zemnieku saimniecībām.[34] Jelgavā reklamēti arī dažādi produkti un preces kā superfosfāti, arklu detaļas, jumta seguma materiāli, ziepes, sveču tauki, tējas no Maskavas firmas "Kiachta", kā arī Nīcgales fabrikās ražoti alkoholiskie dzērieni. Bauskā vairākkārt reklamē un izsola rudzus, miežus, auzas, kā arī āboliņa, timotiņa, linu u.c. sēklas.[35]

---

[31] Jelgavas – Bauskas dzelzceļš. *Balss*, Nr 41, 08.10.1886. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:102101|article:DIVL15|query:Bausku%20fabrika%20

[32] Altbergs T., Biedriņš A., Punculs D., Tukišs A. *Lauku platuma dzelzceļi. Mazbānītis de facto*. Ventspils: Ventspils muzejs, 2019. 34. lpp.

[33] Sludināšanas. *Latviešu Avīzes*, Nr. 13, 28.03.1873. Pieejams: https://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:19885|article:DIVL95|query:fabri%C4%B7eem%20Bauska%20

[34] Ibid.

[35] Ibid., Cimermanis S. *Laukstrādnieku dzīves veids Kurzemē un Zemgalē 19.gs. otrajā pusē,* 12. lpp.

Par Bausku un Dobeli vēsta kāds 1909. gada raksts, kurā autors apraksta savu pieredzi un redzēto no abu pilsētu "lauku dzīves''. Viņš raksta, ka Dobelē strādnieku algas ir augstākas nekā Bauskā, taču abās pilsētās novērojams darba trūkums. Daudzi strādnieki pameta darba vietu, ar vai bez nopietna iemesla, dažreiz pat pieci cilvēki vienā dienā. Lauksaimniecība abās vietās bijusi daudz vairāk attīstīta nekā agrāk, gandrīz katrā saimniecībā bija pieejama zāles pļaujmašīna, kas pirms tam bijusi pieejama tikai muižniekiem. Tehnoloģiju daudzums vienā saimniecībā veicināja dažādu pārtikas preču ražošanu, turklāt atzīmēts, ka lopkopības un zemkopības biedrības bija īpaši daudz izplatītas šajā reģionā.[36]

Nozīmīga saimniecības nozare Zemgales pilsētās bija kokapstrāde. Kurzemes guberņas zemēs iegūtie priedes koki tika savesti un apstrādāti zāģētavās, iegūstot dēļus, kas tika izmantoti arī muižu celtņu būvniecībā un reģionālajā tirdzniecībā. Tiesa, Bauskas apkārtnē mežsaimniecības struktūra attīstījās citā, tam laikam modernā virzienā. Bornsmindes muiža izcēlās kā viens no bagātākajiem īpašumiem reģionā, un tās īpašnieki ievēroja stingru meža apsaimniekošanas politiku. Atšķirībā no citām reģiona muižām, kas iepirka kokmateriālus no tālākām vietām, viņi bija spējīgi sev nodrošināt nepieciešamos kokmateriālus un malku saimniecības vajadzībām. Šāda pieeja norāda, ka Bauskā vairāk pievērsās ilgtspējīgai mežsaimniecības praksēm.[37]

Otra nozīmīgākā tirdzniecības prece bija lini, un dati liecina, ka visintensīvākā linkopība attīstījās tajos apriņķos, no kuriem produkciju bija iespējams visērtāk transportēt uz Rīgas tirgu pa sauszemes vai ūdensceļiem (tāda loma Vidzemē un daļā Zemgales bija, piemēram, Daugavai). Tirdzniecība ar liniem zemniekiem nodrošināja lielākus ienākumus, kas savukārt veicināja savu saimniecību iegādāšanos. Šī iemesla dēļ linus audzēja un apstrādāja ar īpašu rūpību, vajadzības gadījumā plaši izmantojot dienas strādnieku darbaspēku. 1880. gada dati liecina, ka Jaunjelgavas apriņķī bija 2383 linu sējumi, bet Bauskas apriņķī - 3308, kas ir visaugstākais rādītājs visā Kurzemē un Zemgalē jeb Kurzemes guberņā. Bauskas apriņķa zemnieku saimniecības linus audzēja vairāk nekā kviešus, un tos galvenokārt izmantoja pašu vajadzībām: apģērba, striķu, aizjūga u.c. lietu gatavošanai.[38]

---

[36] Piezīmes iz lauku dzīves. *Jaunā Dienas Lapa,* Nr. 204, 05.09.1909. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:708471|article:DIVL14

[37] Par latviešu industriju un fabriku būvēšanu. *Latviešu Avīzes*, Nr. 21., 26.05.1876. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:70813|article:DIVL43|query:fabriku%20

[38] Cimermanis S. *Laukstrādnieku dzīves veids Kurzemē un Zemgalē 19.gs. otrajā pusē,* 113.-116. lpp.

Lai gan Zemgale tradicionāli asociējas ar lauksaimniecību, amatniecību un metālapstrādes rūpniecībām, veidojās arī inovatīvas ražotnes. Viens no interesantākajiem piemēriem ir Jelgavā, pie Annas vārtiem, kur darbojusies fabrika, kas no pilsētas notekūdeņiem un cilvēku ekskrementiem ražoja tā saucamo "pudretti". Tas bija koncentrēts mēslojumu, kuru sākotnēji žāvēja, pēc tam to samala un tirgoja pēc svarā. Šie mēsli izcēlās ar īpaši augstu barības vielu koncentrāciju un iedarbības spēku, tādēļ, ja tos izmantoja labībai, mēdza papildus sajaukt ar liellopu mēsliem, lai izvairītos no pārbarošanas, kas var izraisīt labības pārmērīgu "treknumu", sakņu puvi un veldrēšanos. "Pudrette" sevišķi piemērota nabadzīgām, izsīkušām augsnēm un pļavām, kur tā spēj atjaunot auglību ievērojami efektīvāk nekā parastie kūtsmēsli, nodrošinot intensīvāku augu barošanu un straujāku augsnes atjaunošanos.[39]

Saistībā ar šo mēslojumu pastāvēja arī izteikta krāpniecība, jo nereti pārdevēji to sajauca ar zemi, smiltīm u. c. vielām, lai palielinātu to svaru un tādējādi samazinot to efektivitāti. Pircējiem tika ieteikts pirkuma laikā pārbaudīt "pudrettes" kvalitāti, uzkarsējot nelielu daudzumu uz metāla plāksnes, kur tīrs produkts karstumā kļūtu brūns, kamēr neapdegošas daļiņas liecinātu par svešu vielu piejaukumu. Jelgavā šādas krāpnieciskas darbības netika uzskatītas par ticamām, jo fabriku vadīja Auru muižas nomnieks Zepfels, kurš bija labi atpazīstams.[40]

1875. gada tautsaimniecības izstāde Jelgavā iezīmē vienu no nozīmīgākajiem pagrieziena punktiem Zemgales amatniecības un rūpniecības attīstībā. Šī izstāde aptver gandrīz visas tolaik pastāvošās ražošanas nozares, un Jelgava tajā piedalās ar īpaši plašu un daudzveidīgu piedāvājumu. Izstādes kopējais piedāvājums ietvēra cepures, apavus, ziepes, sveču taukus, lakas, politūras, kā arī dažādus pārtikas produktus, piemēram, etiķi, šņabi, limonādes, minerālūdeņus, maizi un piparkūkas. Parādījās arī vietējie darinājumi, piemēram, galdnieka Kosenovska kāpostu ēvele. Izstāde ne tikai veicināja inovāciju, bet arī simboliski novērtēja vietējo darbu, kur amatnieki ieguva goda medaļas un atzinību laikrakstos.[41]

---

[39] No Jelgavas. *Pēterburgas Avīzes*, Nr. 10, 10.09.1862. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1155581|article:DIVL34|query:Jelgawas%20fabriku%20

[40] Ibid.

[41] Ziņās. *Baltijas Zemkopis*, Nr. 7., 11.06.1875. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#issue:153810 ; Izstāde Jelgavā. *Darbs*, Nr. 11, 27.06.1875. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1011047|article:DIVL32|query:fabrikas%20 ;

Izstādē arī demonstrēja jaunākās Anglijas un Vācijas dzirnavu mašīnas, kuļmašīnas, pļaujmašīnas un citus lauksaimniecības rīkus, kas tolaik bija strauji izplatījušies Eiropas zemēs. Īpaši iespaidīgas bija *John Weighell* fabrikas mehāniskās dzirnavas no Anglijas, kuras Jelgavas izstādē pārdeva Rīgas firma "Ziegler un biedri". Šīs dzirnavas bija ievērojami lētākas, vieglāk uzstādāmas un tehniski pārākas par tradicionālajām vējdzirnavām un ūdensdzirnavām, tās varēja uzstādīt vienkāršā šķūnī, darbināt ar četriem zirgiem vai tvaika mašīnu, un to cena svārstījās no 265 līdz 600 rubļiem atkarībā no tā izmēra.[42] Izstādes centrālais objekts bija tvaika lokomobīle (pārvietojamais tvaika dzinējs) ar astoņu zirgu spēku jaudu, kuras cena sasniedza aptuveni 1900 rubļu. Tā spēja darbināt kuļmašīnas, dzirnavas, linu mīcīšanas iekārtas un šindeļu ēveles, un parādot, kā jaunas tehnoloģijas var aizstāt tradicionālos darba veidus un pašu darba spēku.[43]

Tomēr Zemgales saimniecības gadsimta garumā piedzīvoja arī nelaimes, kuras var iedalīt pēc šādām kategorijām: dabas katastrofas, slimības un cilvēku izraisītās. Īpaši raksturīgi bija ugunsgrēki, kas skāra gan Jelgavas, gan Bauskas apkārtni. Bauskas apriņķī 1870. gados vairāki ugunsgrēki iznīcināja saimniecības ēkas, amatnieku darbnīcas un rūpniecības objektus. Piemēram, Skaistkalnē (vācu valodā Šēnbergā) 1876. gadā negadījuma dēļ izcēlās ugunsgrēks, kas izplatījās uz mašīnu fabriku, dzirnavām un brendija darītavu, radot uzņēmējam ievērojamus zaudējumus. Līdzīga situācija atkārtojās 1885. gadā Pamūšas (Pomušas) muižā, kurā nodega laidara ēka un gāja bojā liels skaits lopu. Šādi ugunsgrēki ne tikai iznīcināja daļu muižu saimniecību, bet arī ietekmēja lokālo tirdzniecību.[44]

Slimības ir vēl viens būtisks faktors, kas ietekmēja Zemgales ekonomiku. 1872. gadā Jelgavas apriņķī tiek konstatēta lopu nagu sērga, un lopu ganīšana tiek aizliegta, lai novērstu slimības izplatīšanos. Šāds aizliegums apstādināja lopkopības darbību, zaudējumi bija ne tikai

---

Izstāde Jelgavā. *Darbs*, Nr. 12, 04.07.1875. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1017546|article:DIVL35|query:Jelgaw%C4%81%20fabrikas%20

[42] Ibid.

[43] Ibid.

[44] Ziņas. *Baltijas Zemkopis*, Nr. 20, 21.05.1876. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:213986|article:DIVL67|query:Bauskas%20fabrikas%20

lauksaimniecības sfērā, bet arī amatniecības, jo amatnieki paļāvās uz ratu, pakavu, jūgu u.c. saimniecības preču pieprasījumu.[45]

1880. un 1890. gados laikrakstos arvien plašāk sāka publicēt datus par tautsaimniecību un ražu, lai informētu vietējos iedzīvotājus par Kurzemes un Zemgales lauksaimniecības stāvokli. Piemēram, 1882. gada pārskatā par Kurzemes graudaugu ievākšanu norādīts, ka ievākti 901 735 četverti rudzu (četrverts - tilpuma mērvienība Krievijas impērijas laikā, apmēram 210 litri), 222 671 četverts kviešu, 696 267 četverti miežu un 672 556 četverti auzu. No šī apjoma atņēma nepieciešamo daudzumu uzturam, alus un brandija ražošanai. Beigās tirdznieciskajām vajadzībām pāri palika 314 728 četverti rudzu, 137 037 četverti kviešu, 204 421 četverts miežu un 250 150 četverti auzu. Kartupeļu audzēšana šajā periodā izcēlās, jo tika iegūta 861 360 četvertu lielu ražu, un tai labvēlīgākie apstākļi bijuši Bauskas, Dobeles un Tukuma apriņķos.[46]

19. gs. beigās Kurzemes un Zemgales pilsētu un aprinķu rūpniecība jau ir kļuvusi izteikti nevienlīdzīga un disproporcionāla. Jelgavā atradās 35 fabrikas, kas izvirzīja pilsētu reģiona līderības pozīcijā, taču Bauska ar 11 fabrikām atrodas reģiona rādītāju vidū. Šī disproporcija kļūst vēl izteiktāka, aplūkojot pārējās pilsētas: Liepājā bija 29 fabrikas, Tukumā - 24 un Kuldīgā – 14. Tajā pašā laikā Ventspilī, Jēkabpilī, Aizputē, Piltenē un Grobiņā bija vidēji 2–5 fabrikas. Pārejot uz apriņķa uzskaiti, Bauskas apriņķī bija reģistrētas 78 fabrikas, kas pilsētu nostāda reģiona viduspozīcijā, atpaliekot no Talsu (106), Kuldīgas (92) un Jaunjelgavas (87) apriņķiem, tomēr pārsniedzot Grobiņas (46) un Ventspils (43) apriņķu rādītājus. Pilsētās pārsvarā atradās alus darītavas, ādas apstrādes uzņēmumi un grāmatu spiestuves, kas raksturo pilsētu kā amatniecības un agrorūpniecības mezglu, savukārt apriņķos struktūru veido dzirnavas, brendija darītavas un ķieģeļu fabrikas, kas norāda uz izteiktu vietējo resursu izmantošanu. [47]

---

[45] Dažādas ziņas. *Baltijas Vēstnesis*, Nr. 27, 05.05.1872. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1225577|article:DIVL12|query:Jelgawas%20 ; Kurzeme. *Latviešu Avīzes*, Nr. 18, 01.05.1885. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:262657|article:DIVL112|query:fabrika%20

[46] No iekšzemes. *Baltijas Vēstnesis*, Nr. 281, 04.12.1882. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1183182|article:DIVL43|query:Bauskas%20

[47] Kurzeme. *Latviešu Avīzes*, Nr. 10, 07.03.1890. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:224389|article:DIVL145|query:fabriku%20fabrika%20

Šajā pašā laikā Jelgavas apkārtnē strauji pieauga ķieģeļu fabriku skaits, tām iegādājoties arvien lielāku daudzumu mālu masas. Vietējie iedzīvotāji šo procesu vēroja ar satraukumu, un vairumam bija raizes, vai Jelgavas apkārtne nepārvērtīsies par ķieģeļu fabriku centru. Pieaugot ražotņu skaitam, bija sagaidāms, ka konkurences apstākļos samazinātos ķieģeļu cenas, taču tās turpināja kāpt, turklāt, fabrikām patērējot lielus apjomus kurināmā kokmateriāla, strauji cēlās arī malkas cenas. Šāda rūpniecības attīstība radīja arī sociālas sekas – strauji sāka kāpt strādnieku algas, jo laukstrādnieki izvēlējās pamet zemnieku saimniecības un doties strādāt ķieģeļu fabrikās, kur atalgojums bija ievērojami labāks.[48]

19. gs. nogalē veidojās diezgan optimistisks skatījums uz saimniecisko attīstību, paredzot, ka Jelgava varētu kļūt par izteiktu rūpniecības pilsētu, kurā koncentrēsies jaunas ražošanas nozares. Lai gan fabrikām būtu jāsāk apsvērt alternatīvas vietas, kur paplašināt vai pārcelt savu darbību, īpaši atzīmējama ar Jelgavas tuvā atrašanās vieta Rīgai un lētās izmaksas zemes gabaliem un izejvielām.[49]

Tādējādi kopumā 19. gadsimta Zemgales saimnieciskā attīstība atspoguļo dinamisku izaugsmi. Jelgava un Bauska šajā procesā attīstījās kā savstarpēji saistīti ekonomiskie centri ar atšķirīgām funkcijām. Jelgava attīstījās kā administratīvais, amatniecības un rūpniecības centrs, savukārt Bauska saglabāja tās izteikto lokāli saimniecisko raksturu, palielinot vietējo produkta specializāciju. Transporta dinamiskā attīstība, īpaši Jelgavas dzelzceļa un ar to saistītās infrastruktūras izbūve, vēl jo vairāk integrēja abus reģionus kopējā tirgus apritē. Tomēr arī jāņem vērā, ka ekonomisko attīstību vienlaikus būtiski ietekmēja arī ārējie apstākļi, piemēram, dabas katastrofas, ugunsgrēki, epidēmijas un tirgus svārstības. Neraugoties uz šiem izaicinājumiem, reģionā pakāpeniski nostiprinājās tirgus ekonomikas principi, attīstījās specializēta ražošana un paplašinājās tirdzniecības sakari.

Kā atzīmējis baltvācu vēsturnieks Konstantīns Metigs savā pētījumā par pilsētu vēsturi Baltijā, tad tieši industrializācijas norises sekmēja Jelgavas izaugsmi par visa reģiona ekonomisko centru – "līdz 19. gs. 60. gadu vidum galvenais tirdzniecības ceļš no rietumiem uz Pēterburgu veda

---

[48] No Jelgavas. *Latviešu Avīzes*, Nr. 6, 10.02.1899. Pieejams: https://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:140090|article:DIVL79|query:fabriku%20Jelgavas%20

[49] Iekšzeme. *Baltijas Vēstnesis*, Nr. 184, 16.08.1897. Pieejams: https://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:891885|article:DIVL15|query:fabriku%20fabrikas%20Jelgavas%20

garām Jelgavai. Tas mainījās līdz ar dzelzceļa izbūvi.", turklāt "lepns mītavnieks Jelgavu uzskata par pirmo impērijas pilsētu, kurā ir ielu apgaismojums, ūdensapgāde, dzelzceļš"[50].

[50] Mettig C. *Baltische Städte: Skizzen aus der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands*. Riga: Verlag von Jonck und Poliewsky, 1905. S. 324.

Stāsts Nr. 5: Jelgavas dzelzceļš

Viena no modernizācijas un industrializācijas laikmeta spilgtākajām iezīmēm bija dzelzceļš, kas tieši 19. gs. otrajā pusē visā Eiropā piedzīvoja strauju uzplaukumu un izplatību. Arī Krievijas impērijā sākās šīs infrastruktūras izveide, turklāt tieši tās rietumu guberņās šis process risinājās gan straujāk, gan sekmīgāk.

Ideja par Jelgavu un Rīgu savienojošu dzelzceļu radās 19. gs. 50. gados, un tad arī tiek izveidota Jelgavas dzelzceļa sabiedrība. Tomēr dzelzceļa būvniecība nenāca viegli – sarunas ar impērijas valdību par dažādiem nosacījumiem regulāri kavēja procesu. Piemēram, sākotnēji sabiedrības dibinātāji neprasīja no valdības garantētus ienākumus, bet līdz ar to arī neparedzēja valdības tiesības izpirkt pēc noteikta laika uzbūvēto dzelzceļa līniju. Savukārt 1859. gadā varas iestādes apstiprināja citus noteikumus jaunizveidotajai akcionāru sabiedrībai Rīgas – Jelgavas dzelzceļa izbūvei, nosakot tā ekspluatācijas termiņu 80 gadus, bet paturot tiesības izpirkt šo dzelzceļu jau pēc 20 gadiem kopš tā nodošanas ekspluatācijā. Taču tā kā sabiedrība nesavāca nedz būvniecībai nepieciešamo naudas summu, nedz spēja piesaistīt valdības līdzekļus, dzelzceļa izbūves sākums aizkavējās vēl vairākus gadus.

Jāatzīmē, ka arī nākamie centieni rast varas iestāžu atbalstu dzelzceļa izbūvei bija nesekmīgi. Tā, piemēram, Jelgavas dzelzceļa sabiedrības dibinātājs Behagels fon Adlerskrons vērsās pie Krievijas valdības ar ideju būvēt dzelzceļu Rīga – Liepāja caur Jelgavu, kura vienas versts izbūve izmaksātu ap 89 000 sudraba rubļi. Interesanti, ka līdzīgas prasības caur kādu Berlīnes baņķieri iesniedza arī Anglijas un Nīderlandes tirdzniecības nami. Arī šo valdība noraidīja, jo uzskatīja, ka šis dzelzceļš kļūtu ekonomiski izdevīgs tikai pēc Rīgas – Daugavpils (Dinaburgas) līnijas pagarināšanas līdz Orlai vai Vitebskai.

Tikai 1867. gadā sākas jauns posms Jelgavas dzelzceļa izveidē – šajā gadā Rīgā tiek dibināta Rīgas tirgotāju un Kurzemes muižnieku biedrība, kuras uzdevums bija panākt Rīgas – Jelgavas dzelzceļa izbūvi un panākt tā pagarināšanu līdz krustojumam ar Kauņas – Liepājas dzelzceļu. Šoreiz valdība atļāva uzsākt būvi, bet nedeva nekādas garantijas, jo uzskatīja to par otršķirīgu līniju. Tad nu 9. jūnijā tiek nodibināta Rīgas – Jelgavas dzelzceļa sabiedrība, kas apņēmās trīs gadu laika izbūvēt divsliežu ceļu ar zemes segumu un visām pārējām infrastruktūras daļām. Viena versts izmaksāja 66,3 tūkstošus rubļus, un trases garums bija aptuveni 38 verstis. Būvēt sāka 1867. gadā, un jau 1868. gada 21. novembrī pa to atklāja satiksmi.

Drīz vien, 1872. gadā, tapa arī pagarinājums līdz Mažeiķiem, kur Rīgas – Jelgavas līnija krustojās ar Kauņas – Liepājas līniju, un šo dzelzceļa posmu sāka izmantot nākamā gada novembrī. Tā garums bija vairāk kā 86 verstis, tādējādi viss Jelgavas dzelzceļa kopgarums no Rīgas līdz Mažeiķiem bija 124 verstis. Šajā laikā Rīgas – Jelgavas dzelzceļa sabiedrība tiek pārdēvēta par "Jelgavas dzelzceļa sabiedrību". Visus ienākumus tā izlietoja dzelzceļa uzturēšanai, strādājot būtībā bez ienākumiem, turklāt paliekot parādā valstij.

Tomēr Baltijas guberņu tirdzniecībā veidojās praktiska nepieciešamība izvērst Jelgavas dzelzceļu vēl vairāk – graudaugu eksporta pieaugums, kas bija vērsts galvenokārt uz Vāciju (tur no labības ieveduma puse bija importēta no Krievijas impērijas), prasīja savienot Krievijas impērijas ražīgākos labības audzēšanas reģionus ar Baltijas ostām. Tas ļāva 1873. gadā panākt nākamo Jelgavas dzelzceļa pagarinājumu līdz Šauļiem un Tauraģei (114 verstis), tādā veidā pievienojot šo līniju Prūsijas dzelzceļa tīklam. Tas būtiski saīsināja preču un arī pasažieru ceļu no Rīgas līdz Kēnigsbergas ostai, turklāt tam bija arī militāra nozīme.

19. gs. beigās pa dzelzceļa līniju Jelgava-Šauļi-Tauraģe ik gadu pārvadāja virzienā no Jelgavas aptuveni 16,5 miljoni pudu preču, bet virzienā uz Jelgavu – 9,5 miljoni pudu preču. Liela daļa bija importētās un eksportētās tranzīta preces, savukārt izveda no reģiona tādas preces kā labība, lini, kaņepāji un eļļas sēklas – 1890. g. šīs preces sastādīja 23% visu preču, vēlāk to skaitam strauji pieaugot pat līdz trešdaļai apjoma.

Pēc Pirmā pasaules kara dzelzceļu tīkls Latvijā bija izpostīts. Uz Krieviju bija evakuēti sliežu ceļi, tilti bija sagrauti, izpostīts ritošais sastāvs un inventārs, kā arī bija jāsakārto tarifi gan preču, gan pasažieru pārvadājumiem. Lielupes tiltam pie Jelgavas bija saspridzināti vidējie pārlaidumi un bojāti balsti. Tas pilnībā tika atjaunots vien 1928. gadā, un šie darbi izmaksāja 121 000 latu. Savukārt Jelgavas stacijas ēka piedzīvoja radikālu pārbūvi. Pasažieriem par attālumu līdz 50 km bija jāmaksā pusotrs lats par braucienu.

Pēc Latvijas Republikas proklamēšanas Latvijas dzelzceļu tīkls atradās vācu okupācijas varu pārziņā un vācu militāro dzelzceļa direkciju pārvaldībā. Kurzemes un Zemgales dzelzceļus kopā ar Lietuvas dzelzceļiem pārvaldīja t.s. MED 8 (*Militar Eisenbahn Direktion*) Šauļos. Dzelzceļu tīklus Kurzemē un Zemgalē vācu militārā pārvalde nekad oficiāli nenodeva Latvijas valstij, jo sākās lielinieku iebrukums. Tādējādi daļa dzelzceļu palika vācu, daļa nonāca padomju spēku rokās. 1919. gada vasarā Latvijas Republikas Dzelzceļa virsvaldes rīcībā atradās dzelzceļa līnija no Rīgas līdz Olainei, kur saskaņā ar Strazdumuižas pamieru bija noteikta neitrālā josla. 14. augustā

Dzelzceļu virsvalde nosūtīja uz Jelgavu pārstāvjus, lai no vāciešiem pārņemtu Zemgales un Kurzemes dzelzceļa līnijas. Tomēr minētie pārstāvji pat netika ielaisti Jelgavas stacijā. Tikai pēc Bermontiādes 1919. gada decembrī virsvaldei izdevās pārņemt visus Daugavas kreisā krasta dzelzceļus.

Elektrību Jelgavas dzelzceļa mezglā sāka izmantot 1923. gadā, saņemot to no pilsētas spēkstacijas.

Literatūra:

Latvijas dzelzceļi 1918-1938. Rīga, 1938.

Malahovska L. *Latvijas transporta vēsture: 19. gs. otrā puse - 20. gs. sākums*. Rīga: LV fonds, 1998.

Stāsts Nr. 6: Industriālais mantojums Zemgalē – vietējās rūpniecības aizsākuma liecība

Ekonomiskās modernizācijas tendencēm 19. gs. otrajā pusē sasniedzot Krievijas impēriju, arī šajā valstī sākās industrializācijas process. Viens no vēstures liecību veidiem par rūpniecības straujo izaugsmi un pāreju no manufaktūrām uz fabrikām ir industriālā mantojuma vietas. Šis mantojums ir plašāks un daudzveidīgāks par zinātnes un tehnikas pieminekļiem, jo tas ietver arī industrializācijas ekonomisko un sociālo aspektu, piemēram, rūpnīcas un strādnieku mītņu vietas. 19. gs. otrajā pusē industrializācija ienāca arī Zemgales pilsētās, katrā veidojot atšķirīgas rūpniecības attīstības tendences.

Jelgavā 1881. gadā tika dibināta Grēbnera fabrika, kas tiem laikiem bija liels uzņēmums – 16 darbgaldus darbināja trīs tvaika dzinēji. Fabrikā ražoja vaskadrānu, cepures un eļļu. Grebnera vārds bija dots arī ielai (mūsdienās – Rūpniecības iela) un parkam, kuru uzņēmumā strādājošo atpūtai ierīkoja Maksis Grebners. "No 1881. gada pastāvošā Grebnera vaska drēbju fabrika saražo katru gadu vaska drēbes par 450,000 rbl. un nodarbina 200 strādniekus" – tā pēc pieciem pastāvēšanas gadiem par šo rūpnīcu rakstīja laikrakstā "Dienas Lapa" (Nr. 216, 24.09.1896.).

1887. gadā Jelgavā jau bija pavisam 32 fabrikas, bet 1904. gadā Grebnera vaska drēbju un cepuru fabrika ir lielākā no Jelgavas fabrikām, kurā strādā apmēram 400 cilvēki. Grebnera fabrikas strādnieki ir bijuši aktīvi dažādās dzīves jomās, spēlējot teātri, esot vieniem no aktīvākajiem grāmatu lasītājiem Jelgavā, kā arī piedaloties politiskās sapulcēs. Pirmā pasaules kara laikā fabrika tika nopostīta, un, lai gan pēc kara M. Grebners mēģināja fabriku atjaunot, tomēr 1931. gadā tā tiek likvidēta.

Bauskā 19. gs. nogalē aizsākās pārtikas rūpnīca – 1873.gadā Teodors Lodings no ebreju uzņēmēja Judeloviča iegādājās "Zelchert" alus brūzi un nosauca to par Teodora Lodinga alus darītavu. 19. gs. beigās Lodinga alus darītava bija viens no trim lielākajiem rūpniecības uzņēmumiem Bauskā un arī viens no lielākajiem alus darītājiem reģionā. Alus dzesēšanai izmantoja Mēmeles ledu, ko zāģēja ziemā un uzglabāja speciālos pagrabos. Ūdens līmenis upē tolaik bija augstāks, tāpēc pagrabu un krasta nostiprināšanai tika uzbūvēta betonēta siena, kas vēl šodien labi redzama. Lai arī latviešu laikrakstos rakstīja, ka Lodings patiesībā esot latvietis Lodiņš, uzņēmējs bija aktīvs Bauskas un Zemgales vācbaltiešu kopienas dalībnieks, atbalstīja

pilsētas vācu draudzi un labdarības organizācijas. 1909. gadā Lodinga uzņēmums ražoja produkciju 134 195 rubļu vērtībā, tam bija noliktavas Jelgavā, Liepājā, Ventspilī, Paņevežā un Pasvālē. Pirmā Pasaules kara laikā alus darītava bija slēgta, bet 1919. gada novembrī tā atjaunoja darbību. Latvijas Republikas laikā alus darītavu sauca "Lodings un biedri", un tā ražoja arī zelteri un limonādi. Otrā pasaules kara laikā fabrika turpināja strādāt, bet pēc kara alus darītavas ēkās atradās Bauskas augļu un dārzeņu kombināts, kas ražoja konservus, kompotus un limonādes.

Literatūra:

Pirms 140 gadiem Jelgavā darbu sāka Grebnera fabrika. Pieejams: https://jelgavasbiblioteka.lv/aktualitates/jaunumi/pirms-140-gadiem-jelgava-darbu-saka-grebnera-fabrika-1363/

Teodora Lodinga alus darītava. Pieejams: https://lv.wikipedia.org/wiki/Teodora_Lodinga_alus_dar%C4%ABtava

Industriālais mantojums. Pieejams: https://industria.lndb.lv/

4.nodaļa. Fabrikas un dzelzceļi: jaunas iezīmes Zemgales amatniecības un tirdzniecības attīstībā Latvijas Republikas pirmajās desmitgadēs (1918. – 1940. gads)

Pēc neatkarīgas Latvijas Republikas proklamēšanas 1918. gada 18. novembrī iesākās jauns posms Latvijas zemes un tautas vēsturē. Pakāpeniski tika pārvarēti Pirmā pasaules kara un Latvijas Neatkarības kara postījumi, veidojot jaunās valsts politisko un saimniecības sistēmu. Lai gan neatkarīgās Latvijas "ekonomikā noteicošā bija lauksaimniecība, par vitāli svarīgām tautsaimniecības nozarēm atzina arī rūpniecību un tirdzniecību. Valsts tām veltīja samērā lielu uzmanību, no savas puses palīdzot pārvarēt saimnieciskās grūtības un sarežģījumus."[51] Arī Zemgales novadi piedzīvoja gan lielu kritumu tirdzniecībā un ražošanā kara dēļ, gan lielu kāpumu pēc kara beigām, jo strauji sāka attīstīties lauka apstrādes tehnoloģijas, tirdzniecība un dzelzceļi, vienlaikus sekmējot pilsētu savstarpēju sadarbošanos. 1920. un 1930. gados Zemgales novados rūpniecības un tirdzniecības attīstībā bija uzskatāmi vērojamas jau iepriekšējos periodos aizsākušās iezīmes – ražošanas saistība ar vietējiem izejmateriālu resursiem un tirdzniecības lokālais raksturs. Šī laikmeta norises labi atspoguļojas daudzveidīgajos periodiskajos izdevumos, kas starpkaru laikā iznāca kuplā skaitā un smalki dokumentēja virkni dažādu ekonomiskās dzīves aspektu.

Viena no Zemgales reģiona rūpniecības attīstības iezīmēm jau kopš 19. gs. beigām bija ķieģeļu cepļu veidošanās. Kā rakstīja Fricis Dravnieks savā darbā "Lielupe": "Zemgales plašā ķieģeļrūpniecība ir uzplaukusi 1890-os gados. Viņa stāv tiešā sakarā ar Rīgas augšanu."[52] 1920. gados ķieģeļu ražošana strauji attīstījās, taču pēc kara to ieguve kļuva mazliet dārgāka (salīdzinot ar kokmateriālu izmantošanu būvniecībā), jo piegāde prasīja daudz līdzekļu. Kādu brīdi Latvijas ķieģeļi piesaistīja pat starptautisku uzmanību, piemēram, Anglija bija viena no valstīm, kas izrādīja interesi un piedāvāja finansējumu, lai Latvijā ražotu britiem nepieciešamos ķieģeļus, tomēr tā kā Latvijā tos nevarēja saražot tik lielā daudzumā, cik pasūtītājam bija nepieciešams, darījums palika nenoslēgts.[53] Līdzīgi darījumi tika slēgti arī ar Somiju un Lietuvu, taču ar laiku arī šīs sadarbības

[51] Bērziņš V., atb. red. *20. gadsimta Latvijas vēsture*. II sējums: *Neatkarīga valsts 1918-1940*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2003. 425. lpp.

[52] Dravnieks F. *Lielupe*. Rīga: A/S Valters un Rapa izdevniecība, 1937. 50. lpp.

[53] Ibid. 53. lpp.

apjomi samazinājās. Turklāt, iestājoties ekonomiskajai krīzei (jeb Lielajai depresijai), pieprasījums pēc ķieģeļiem samazinājās, un 1932. gadā Zemgales reģionā ķieģeļu ražotņu skaits bija samazinājies jau līdz vienciparа skaitlim. Jāatzīmē, ka dažviet māla atradnes sekmēja arī citu izstrādājumu gatavošanu, piemēram, Mežotnē ražoja arī māla drenāžas caurules.[54]

Līdz 20. gadsimta vidum Zemgale bija uzņēmusi strauju kursu uz ražošanas un amatniecības attīstību, ko it īpaši sekmēja atsevišķu pilsētu iesaiste valsts mēroga tirdzniecībā. Būtisku daļu no tirdzniecības precēm veidoja lauksaimniecības produkcija, kas valsts tirdzniecības tīklā nonāca caur reģiona pilsētām. Visvairāk Zemgalē tiek audzētas auzas, rudzi un mieži, taču it īpaši tās kviešu daudzumi apsteidza gandrīz visus citus Latvijas novadus.[55] Līdztekus labībai, citas no galvenajām tirdzniecības precēm Zemgalē bija saistītas ar lopkopības produkciju – īpašu lomu spēlēja sviests, un Bauskas apriņķis sviesta daudzuma ziņā bija viens no nozīmīgākajiem šīs preces piegādātājiem tirgū. Vēl viena nozīmīga prece bija svaigais piens, kas regulāri tika piegādāts pa dzelzceļu uz pilsētām, tostarp Rīgu, un tas it īpaši deva labu peļņu.[56]

Tomēr, neskatoties uz kopīgām ekonomiskās attīstības tendencēm 20. gadsimta starpkaru periodā, Zemgalē bija vērojamas būtiskas reģionālas atšķirības. Vadošā reģiona pilsēta Jelgava un tās apkārtne bija piedzīvojusi lielus postījumus un smagus cilvēku zaudējumus Pirmā pasaules kara un tam sekojošo gadu laikā. Pilsēta bija bijusi viena no galvenajām reģiona tirdzniecības vietām, tostarp arī lauksaimniecības precēm, taču karš bija izpostījis lielu daļu lauksaimniecisko zemju, un ražas ieguvi neatvieglojа arī mainīgi kaprīzie klimatiskie apstākļi. Piemēram, 1920. gadā raža bija ļoti slikta daudzviet Latvijā, taču Jelgavas apkārtni tas skāra īpaši smagi, tostarp arī tehnikas trūkuma un nelabvēlīgo klimatisko apstākļu dēļ visa gada garumā. Kviešu raža cieta visvairāk – salīdzinot ar pirmskara laikā novākto ražu, 1920. gadā iegūtā raža Jelgavas pusē samazinājās par desmit reizēm.[57]

Jāatzīmē, ka starpkaru perioda desmitgadēs uzplaukumu piedzīvoja cukurbiešu audzēšana. Kad Jelgavā 1926. gadā tika uzcelta cukurfabrika, pilsētas ikgadējais pienesums valsts tirgum piedzīvoja kāpumu – Jelgavas cukurfabrika ražoja 625 tonnas cukura. Cukurbietes fabrikai

---

[54] Ibid. 55. lpp.

[55] Ibid. 68. lpp.

[56] Ibid. 67. lpp.

[57] Latvijas lauksaimniecība 1920. gadā. *Zemkopis,* Nr. 21-22, 01.06.1921. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:836866|article:DIVL24

piegādāja no vairākiem Latvijas reģioniem, ieskaitot Bauskas apkārtni, kas bija viena no galvenajām cukurbiešu audzēšanas vietām. Bez cukura fabrika pārdeva arī cukurbiešu griezumus (kurus izmanto dzīvnieku barībai), melasi un filtrpreskaļķi. Piemēram, šo cukurbiešu griezumu pieprasījums bija augsts, jo, paticoties to lietošanai uzturā, govis uzreiz ražoja vairāk piena.[58] Pēc Jelgavas cukurfabrikas uzcelšanas bija paredzēts Latvijā uzcelt vēl vismaz vienu šīs nozares rūpnīcu. Viena no potenciālajām jaunās rūpnīcas atrašanās vietām bija Bauska, jo tā Jelgavai piegādāja visvairāk cukurbietes. Taču dzelzceļa trūkuma dēļ, kas Bausku savienotu ar Rīgu, šāds plāns neīstenojās, un otro cukurfabriku 1932. gadā uzcēla citviet (Krustpilī, mūsdienu Jēkabpilī).

Jelgava, kā jau iepriekš ticis norādīts, atrodas tirdzniecībai izdevīgā vietā, sekmējot tās kontaktus ar citām pilsētām. 20. gs. 20. – 30. gados no Jelgavas dzelzceļa sliedes veda uz Rīgu, Tukumu, Liepāju un citur, taču ar Bausku un Jūrmalu tā šādā veidā nebija cieši saistīta. Jelgava bija arī viena no galvenajām reģionālo autobusu pieturvietām.[59] Tiesa, preču pārvadāšanai no Jelgavas uz Rīgu izdevīgāka bija Lielupes ūdensceļa, nevis dzelzceļa izmantošana. No apkārtējiem lauku reģioniem pārsvarā tā bija lauksaimniecības produkcija, ko uz pilsētām piegādāja tās apkārtnes saimniecības: piens, saknes, putni, lopi. Cukurbietes un ķieģeļus pārvadāja liellaivās; cukurbietes bija ļoti pieprasītas prece, un, lai tās varētu piegādāt fabrikai, tika "padziļināta" Lielupe.[60] Arī ķieģeļu cepļi Jelgavas apkārtnē bija īpaši daudz – kopumā pastāvēja 40 ķieģeļnīcas, jo pilsētas apkārtnē atrodams kvalitatīvs māls un esošais ūdensceļš nodrošināja ērtu transportu uz Rīgu un Rīgas Jūrmalu.[61]

Jelgavā, kā jau reģionālā centrā, neizpalika arī sabiedriski pasākumi, kuriem bija gan izglītojoša, gan dažādas saimniecības nozares reklamējoša nozīme. Jelgavas lauksaimniecības biedrība regulāri rīkoja "pļaujas svētkus", kuros bija klausāmi dažādi priekšlasījumi par lauksaimniecības attīstību, par pārdošanas un ienākumu celšanu un par reģiona sekmēm attiecīgā gada laikā.[62] Savukārt 1930. gadā Jelgavā tika sarīkota Piektā lauksaimniecības un rūpniecības

---

[58] Dravnieks F. *Lielupe.* 61.-65. lpp.

[59] Ibid, 59. lpp.

[60] Ibid, 49. lpp.

[61] Kurzemes zemes bagātības. *Ekonomists,* Nr. 17, 01.09.1921. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:846224|article:DIVL153

[62] Dažādas ziņas. *Zemkopis,* Nr. 41, 10.10.1912. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1021207|article:DIVL127

izstāde, kuras laikā vairākas nozares – lauksaimniecība, rūpniecība, mājturība, dārzkopība, biškopība, amatniecība – prezentēja apmeklētājiem dažādu produktu ražošanas procesu, nozaru attīstību, ienākumus un jaunākās ražošanas tehnoloģijas.[63]

Tādējādi Jelgavā turpināja attīstīties rūpniecība un tirdzniecība, pilsētai strauji kļūstot par vienu no nozīmīgākajiem Latvijas Republikas tautsaimniecības centriem. Taču atšķirībā no jauno laiku perioda, 20. gadsimtā pilsētā amatniecība, šķiet, neieņēma būtisku lomu – tā bija klātesoša, tomēr bez nozīmīga ieguldījuma pilsētas un reģiona ekonomiskajā attīstībā.

Par Bauskas puses saimniekiem jau 20. gadsimta sākumā prese rakstīja, ka tie dzīvojuši turīgi un bijuši bagāti, un reģionā, pateicoties melnzemei, ir bijušas bagātīgas kviešu ražas.[64] Šāds tēls saglabājās arī starpkaru periodā, turklāt tika arī norādīts, ka Bauska ir tirdzniecības centrs, kuru katru nedēļu apmeklē aptuveni pāris tūkstoši lietuviešu tirgotāji.[65] Lopkopība Bauskā bija īpaši svarīga, un tika rīkotas īpašas Lopkopības dienas, kuru laikā notika sapulces, tika lasīti referāti un spriests par iespējamiem uzlabojumiem, rezultātiem un potenciāliem ienākumiem šajā saimniecības nozarē. Piemēram, 1926. gadā rakstīts, ka pasākumā, ko esot apmeklējuši 70 dalībnieku, cita starpā tika lasīti pētījumi par senlatviešu lopkopību, izceļot tās galvenās iezīmes un attīstības posmus, izmantojot latviešu tautasdziesmas. Tāpat šajā pasākumā tika ierosināts arī rīkot lopkopības izstādi Bauskā.[66]

Līdz 20. gadsimtam lielākie uzņēmumi Bauskā bija alus darītava, ūdensdzirnavas un podniecības uzņēmumi, savukārt 1916. gadā Bauskā ierīkoja elektrisku apgaismošanas sistēmu.[67] 1920. un 1930. gados viens no galvenajiem enerģētikas uzņēmumiem bija "Savienotās dzirnavas",

---

[63] Piektā lauksaimniecības un rūpniecības izstāde Jelgavā. *Zemkopis,* Nr. 17, 10.09.1930. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:893658|article:DIVL119

[64] Iekšzeme. Aukas posts. *Dienas Avīze*, Nr. 70, 27.03.1914. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:711268|article:DIVL97

[65] Latvija. *Patiesība,* Nr. 139, 08.08.1924. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1279017|article:DIVL63

[66] Ko domā un dara Latvijā. *Zemkopis*, Nr. 6, 10.02.1926. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:970163|article:DIVL120

[67] Berkina V. Bauskai aprit 400 gadi. *Laiks,* Nr. 28, 18.07.2009. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:824929|article:DIVL424

kas nodarbojās gan ar audumu ražošanu, gan ar rupjmalšanu, turklāt saražotās preces tika sūtītas uz Rīgu.[68] 1932. gadā šai akciju sabiedrībai tika uzticēts ražot elektrību arī visai Bauskas pilsētai.[69]

Pilsētas attīstību apgrūtināja biežas katastrofas. Piemēram, 1925. gadā nodega koku zāģētava un dzirnavas, kas piederēja K. Skalderam. Ugunsgrēkā nodega visas tajās esošās iekārtas, un fabrika pēc šīs katastrofālās nelaimes vairs nebija glābjama.[70] Arī 1921. gadā izdots sludinājums, kurā brīvprātīgie aicināti atjaunot Rundāles muižas ūdensdzirnavas.[71] 1935. gadā nodega "Savienoto dzirnavu" tekstilrūpniecības daļa, kas iznīcināja visu fabriku, turklāt prese norādīja, ka fabrika iepriekš nodegusi jau divreiz.[72]

Neskatoties uz šīm pārejošajām nelaimēm, pilsēta bija iecienīts tirgotāju galamērķis. Bauska bija īpaši pazīstama ar daudzveidīgajiem gadatirgiem. Viens no tādiem bija Vastlāvju gadatirgus, kas norisinājās nedēļu pirms Lieldienām. Šis gadatirgus sakņojas jau iepriekšējā gadsimtā – kā, piemēram, rakstīja kādā 1902. gada rakstā, tad uz šo tirgu brauc ne tikai Bauskas vietējie iedzīvotāji, bet arī pircēji un tirgotāji no visas Latvijas, un tajā bija sastopami dažādi koka izstrādājumi, kas, lai gan bija dārgi, tika ātri izpirkti.[73] Šajā tirgū pārdeva arī audums, sēklas, pārtiku, zirgus un mājdzīvniekus.[74] Līdzīgi arī kādā 1940. gada rakstā teikts, ka lauksaimnieki tirgū iegādājušies riteņus, ratus un sētuves, taču namamātes sev pirkušas mājturības priekšmetus un aužamos piederumus.[75] Par Vastlāvju tirgu bijuši dažādi ticējumi, kas tirgus laikā sekmētu naudas

---

[68] Lielākais rūpniecības uzņēmums Bauskā. *Bauskas Vēstnesis,* Nr. 40, 08.10.1937. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:817775|article:DIVL116

[69] Latvijas pilsētu darbs un sasniegumi valsts 20 gados. *Pašvaldības Balss,* Nr. 11, 01.11.1938. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1254503|article:DIVL74

[70] Ziemelis G. Ugunsgrēki. *Ugunsdzēsējs.* Nr. 9, 01.09.1925. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:52370|article:DIVL105

[71] Ostrovskis J. Citu iestāžu slud. *Valdības Vēstnesis,* Nr. 172, 04.08.1921. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:897476|article:DIVL247

[72] Bauskā nodegusi tekstilfabrika. *Rīts,* Nr. 77, 18.03.1935. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:786363|article:DIVL151

[73] Kurzeme. *Latviešu Avīzes,* Nr. 19, 05.03.1902. Pieejams: https://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1261875|article:DIVL46

[74] Tirgi un tirgošanās Bauskā. *Bauskas Dzīve*, 18.05.2024. Pieejams: https://bauskasdzive.lv/bauskas-dzive-plus/tirgi-un-tirgosanas-bauska/

[75] Sāk atkal aust mājās. *Brīvā Zeme,* Nr. 33, 09.02.1940. Pieejams: https://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1025917|article:DIVL626

ienākšanu. Viens no tādiem – linu produkcija būs laba tikai tiem zemniekiem, kuri Vastlāvju tirgus rītā agri dodas uz Bausku, pēc tam dodas mājās un kārtīgi piedzeras.[76]

Bauskas gadatirgi bijuši plaši pazīstami visā valstī un tikuši vērienīgi organizēti, un uz tiem ļaudis brauca no dažādām Latvijas pilsētām, kas gan vienlaikus diemžēl nozīmēja arī noziedzības kāpumu pilsētā. Kādā 1940. gada rakstā minēts, ka Rūķīšu Krišjānis Sinats ieradies uz Bauskas gadatirgu ar 280 latiem kabatā, taču no rīta atrasts bezsamaņā, jo pa nakti ticis aplaupīts un piekauts.[77] Par citiem Bauskas gadatirgiem nav plašākas informācijas, lai gan zināms, ka bijuši vēl tādi tirgošanās pasākumi, kā, piemēram, Marijas tirgus un Franciska jeb Brenča tirgus.[78]

Dobelē pēc 1920. gadu grūtībām bija vērojams iedzīvotāju skaita uzplaukums 1930. gadā, kas bija viens no faktoriem, kas sekmēja tirdzniecības attīstību. Tobrīd Dobelē darbojās 73 uzņēmumi, savukārt nedaudz vēlāk, 1935. gadā pilsētā bijusi 171 tirdzniecības vieta.[79] Amatniecība nebija īpaši izplatīta, amatniecībai parasti pilsētā tika pieskaitīti arī tādi uzņēmumi, kas nodarbojās, piemēram, ar pulksteņu remontu, galdniecību, zārku izgatavošanu u. c.[80] Kāds uzņēmīgs vīrietis 1929. gadā uzsāka ražot velosipēdus "Dobelnieks", kuri esot varējuši pat sacensties ar tiem velosipēdiem, kas ražoti Rīgas fabrikās.[81]

Dobeles iesaisti tirdzniecības tīklos 20. gadsimtā būtiski apgrūtināja savstarpēju ceļu trūkums – tuvākā dzelzceļa stacija bija 10 kilometrus tālu (līdz 1927. gada augustā atklāja Dobeles dzelzceļa staciju). Tādēļ braucēju vajadzībām tika algoti ormaņi, kas turp nogādāja pasažierus. Taču arī šis risinājums bieži nesa neveiksmi, jo pilsētas dome nespēja uzlikt pietiekami stingrus noteikumus ormaņiem. Piemēram, kādā 1924. gada rakstā minēts, ka ir bijis pat nepatīkams

---

[76] Kurzeme. *Latviešu Avīzes,* Nr. 19, 05.03.1902.

[77] Vai tādai jābūt zemnieku stājai. *Jaunā Balss*, Nr. 2, 01.02.1940. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:826286|article:DIVL499

[78] Tirgi un tirgošanās Bauskā. *Bauskas Dzīve.*

[79] Emeberga H. Dobeles iedzīvotāju sociālais portrets: 1935. gada tautas skaitīšanas materiāli. Ievietots: Krūze U., sast. *Dobeles Muzeja Raksti III*. Dobele: Dobeles novada muzejs, 2025. 32. lpp.

[80] Ibid, 43. lpp.

[81] Franzmans E. Vietējās ziņas. *Dobeles Vēstnesis,* Nr. 18, 01.05.1929. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:753215|article:DIVL85

starpgadījums, ormanim atsakoties pārvadāt pilsētas valdes locekli, jo ormanim "viņa ģīmis neesot paticis".[82]

Dobele, atšķirībā no citām Zemgales pilsētām, bija ļoti cieši sasaistīta ar reģionālo lauksaimniecību. Viens no tobrīd pazīstamākajiem saimniekiem valstī bija šajā pusē saimniekojošais Eduards Peize – par viņa saimniecību zināja ne tikai Latvijā, bet arī ārzemēs.[83] Viņam piederēja saimniecība "Lejas-Strazdi", kas toreiz tika atzīta par priekšzīmīgu saimniecību un kas bija uzņēmusi tūristus, praktikantus (arī no ārzemēm), Valsts prezidentu, Somijas prezidentu, Ziemeļamerikas sūtni, Romas Starptautiskā lauksaimniecības institūta sekretāru un Kopenhāgenas Universitātes profesorus. Jāatzīmē, ka Eduards Peize 1931. gadā tika apbalvots ar 4. šķiras Triju zvaigžņu ordeni.[84]

Dobelē plaši izplatīta bija dažādu preču – pārtikas, apavu, mēbeļu, apģērbu un citu sadzīves priekšmetu – tirdzniecība, tāpat pilsētā pastāvēja aptiekas un grāmatu iesiešanas vietas.[85] Viens no zināmākajiem uzņēmumiem Dobelē bija kokapstrādes rūpniecība "Spars", kas tika dibināta 1928. gadā un kas piedāvāja māju būvniecības un mēbeļu ražošanas pakalpojumus, kā arī nodarbojās ar cementa rūpniecību.[86] Tāpat vērts minēt arī Dobeles ūdensdzirnavas – tās bija divas. Vienās no tām uzņēmums nodarbojās arī ar vilnas kāršanu un tika ierīkota vērptuve. Mūsdienās agrāko ūdensdzirnavu vietā atrodas rūpnīca "Spodrība", kas tur pakāpeniski tika ierīkota sākot no 20. gs. 50. gadiem.[87] Otras dzirnavas savukārt nodrošināja pilsētu ar elektrisko strāvu apgaismojumam.[88]

Līdzīgi kā citviet Latvijā 20. gs. pirmajā pusē, Dobeles ekonomisko attīstību veicināja dzelzceļa izbūve. Kā jau minēts, tad 1927. gadā arī Dobele tika iekļauta dzelzceļa sistēmā – maršrutā Liepāja – Glūda tika iekļauta arī Dobeles stacija, divus gadus vēlāk nodrošinot stacijas

---

[82] No mūsu mazo pilsētu pašvaldību dzīves. *Pašvaldības Balss,* Nr. 05-06, 01.08.1924. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1238501|article:DIVL257

[83] Ledainis F., red. *Dobeles vadonis tūristiem. II daļa.* Dobele: Fr. Ledaiņa grāmatu spiestuve, 1932. 30. lpp. Pieejams: https://dom.lndb.lv/data/obj/file/19197459.pdf

[84] Eduards Peize. *Dobeles Balss,* Nr. 32, 20.08.1931. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:200469|article:DIVL21

[85] Emeberga H. Dobeles iedzīvotāju sociālais portrets: 1935. gada tautas skaitīšanas materiāli, 43. lpp.

[86] *Dobeles vadonis tūristiem II. Daļa,* 47., 74. lpp.

[87] *Dobeles vēsture.* Dobeles novada muzejs. Pieejams: https://www.dobelesmuzejs.lv/dobeles-vesture/

[88] Skats Dobeles pilsētas saimniecībā. *Pašvaldības Balss,* Nr. 6, 01.06.1926. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1240917|article:DIVL82

ēkas izbūvi.[89] Ar dzelzceļa starpniecību Dobele tika savienota arī ar Jelgavu, veicinot savstarpējo tirdzniecību, jo no Dobeles, piemēram, tika piegādātas cukurbietes Jelgavas cukurfabrikai.

Dobelē katru gadu tika rīkots Jurģu tirgus, par ko laikraksts "Dobeles Vēstnesis" izsakās, ka tas esot "raibākajiem notikumiem bagāts tirgus". Tajā pārdeva vietējo ražotāju izstrādājumus - lauku labumus, zirgus, govis, maizi un alu. Tirgus laikā bijusi pat ierīkota "kumēdiņu būda", kas izklaidēja apmeklētājus. Tirgu katru gadu apsargājuši liels daudzums policistu, jo dienas laikā tirgus laukumā vai tā apkārtnē bieži notikušas zādzības, un, piemēram, 1933. gadā reģistrēti vismaz pieci agresivitātes gadījumi un pārmērīga alkohola lietošana.[90]

Gada laikā Dobelē tika rīkoti arī Jāņu, Lamberta, Mārtiņu, Sveču un Māras tirgus pasākumi[91], kuros sabrauca cilvēki no dažādām Latvijas vietām, lai tirgotos ar zirgiem un govīm.[92] Jau no 19. gs. norisēm izaugušais Lamberta tirgus, piemēram, nav bijis tik ievērības cienīgs kā Jurģu gadatirgus. Pircēji nākuši tikai izklaidei, pārdošana arī neesot gājusi tik sekmīgi kā citos tirgos un vairāk izcēlušies saldumu un manufaktūru saražoto preču tirgotāji. Tajā esot bijis arī ceļojošais cirks, lai gan kādā 1933. gada rakstā teikts, ka tobrīd pat tas bijis īpaši neinteresants.[93] Taču kopumā sava laika periodiskie izdevumi diezgan skaidri iezīmē to, ka Dobele bijusi ievērības cienīga tieši šo daudzveidīgo gadatirgu dēļ.

Tādējādi Zemgales novadu saimniecība 20. gadsimta pirmajā pusē piedzīvoja būtiskas pārmaiņas. Gadsimta otrās desmitgades beigas Zemgalē bija īpaši smagas, jo Pirmais pasaules karš reģionu atstāja izpostītu, un lauksaimniecisko resursu apjoms, ar ko Zemgale izcēlās salīdzinājumā ar citiem Latvijas novadiem jau gadsimta sākumā, bija būtiski sarucis. Taču jau ap 1930. gadu kļuva redzams, ka reģiona saimniecība ir atguvusies, Zemgales pilsētas strauji attīstās un starpkara desmitgadēs dinamiski veidojas tirdzniecība, rūpniecība un amatniecība. Tika izbūvēti dzelzceļi,

---

[89] *Dobeles vēsture.* Dobeles novada muzejs; Altbergs T., Augustāne K., Pētersone I. *Dzelzceļi Latvijā*. Rīga: Jumava, 2009.

[90] Vietējās ziņas. *Dobeles Vēstnesis,* Nr. 17, 27.04.1933. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:917374|article:DIVL21

[91] Dažādi sludinājumi. *Valdības Vēstnesis,* Nr. 215, 23.09.1921. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:840033|article:DIVL266

[92] Iekšzeme. *Jaunais Zemgalietis,* Nr. 194, 01.09.1925, Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:749959|article:DIVL89

[93] Kā pavadīja Dobeles Lambarta tirgu. *Dobeles Vēstnesis*, Nr. 37, 21.09.1933. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1262557|article:DIVL29

kas Zemgales pilsētas savienoja savā starpā un kas reģionālo centru Jelgavu savienoja ar Rīgu un Liepāju. Vienlaikus jāņem vērā, ka arī Lielupe joprojām bija ļoti būtisks tirdzniecības ceļš, pa kuru tika pārvadāta būtiska daļa nozīmīgāko tirdzniecības preču – cukurs, kvieši, sviests un piens. Tiesa, reģiona saimniecībai grūtības sagādāja arī regulārie zaudējumi un izaicinājumi fabrikās, jo laikrakstos par katru Zemgales pilsētu 1920. un 1930. gados dominē ieraksti par fabriku ugunsgrēkiem, zādzībām, neizdevušos tirdzniecību un nepietiekamu jaunāko tehnoloģiju pienesumu.

Jelgavā būtiskākais saimnieciskais elements neapšaubāmi bija cukurfabrika, savukārt Bauskas apriņķis izcēlās ar sviesta, kviešu un cukurbiešu ražošanas iespējām. Taču Dobeles pilsēta bija plaši zināma tieši ar tās gadatirgu rīkošanu, taču mazākā mērā tā saistījās ar rūpniecisku ražošanu vai tirdzniecību (kā tas bija citviet Zemgalē). Tiesa, laikrakstu raksti par gadatirgiem lielākoties iekļauj informāciju par noziedzību, kas notikusi pasākumu laikā, un salīdzinoši mazu uzmanību pievērš, iespējams, visiem savulaik zināmajiem aspektiem, kas gadatirgos ticis pārdots un kā apmeklētāji tikuši izklaidēti, neskaitot vispārzināmo informāciju, ka tajos tirgojās ar lopiem un vietējiem izstrādājumiem un kādas bijušas preču cenas.

Atšķirības reģiona apriņķu un pilsētu tirdznieciskajā un rūpnieciskajā dzīvē apliecina arī statistiskie dati. Piemēram, 1926. gada uzņēmumu reģistrs (ko veidoja galvenokārt amatnieku darbnīcas un veikalus) Dobelē min gandrīz 30 uzņēmumus, savukārt Bauskā līdzīgu uzņēmumu skaits sniedzies pāri simtam.[94] Jāatzīmē, ka kopumā tieši Jelgavai un tās apriņķim bija dominējošā loma visās rūpniecības nozarēs Zemgalē – to spilgti atspoguļo starpkaru perioda Latvijas ikgadējās statistikas gadagrāmatas. Raksturojot jau minēto 1926. gadu, ticis uzskaitīts, ka Jelgavas apriņķī darbojās 127 rūpniecības uzņēmumi, savukārt Bauskas apriņķī – 58 uzņēmumi. Jelgavas apriņķī to skaitā bija, piemēram, trīs ķīmiskās rūpniecības uzņēmumi, 61 pārtikas rūpniecības, 17 tekstilrūpniecības un 10 kokrūpniecības uzņēmumi, savukārt Bauskas apriņķī darbojās 32 pārtikas rūpniecības, trīs kokrūpniecības, divi ādu apstrādes un 10 tekstilrūpniecības, kā arī citi uzņēmumi.[95]

[94] *Latvijas firmu reģistris*. Rīga: K. Bullers, 1926.

[95] *Latvijas statistiskā gada grāmata 1926*. Septītais izdevums. Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1927.

Stāsts Nr. 7: Jelgavas cukurfabrika

Ar saukli "Pieprasat visur Latvijas cukuru!" darbu 1926. gadā Jelgavā uzsāka pirmā Latvijas cukurfabrika. Tās aizsākumi meklējami jau 1923. gada novembrī, kad pirmo sēdi noturēja cukurfabrikas veidošanas iniciatoru grupa. 1924. gadā Latviešu Biedrības namā jau tika dibināta akciju sabiedrība "Pirmā Latvijas cukuru fabrika", darbu uzsākot 1925. gada 8. janvārī. Akcionāru vidū bija vairāki Latvijā pazīstami cilvēki, piemēram, Rainis un Augusts Kirhenšteins, un tās mērķis bija veicināt Latvijā cukurbiešu audzēšanu un dibināt cukurfabrikas. Viens no iniciatoriem bija Rīgas dārzkopības biedrība, kura sadarbojās ar Jāni Laži, kurš bija inženieris – ķīmiķis, absolvējis augstskolu Maskavā un guvis pieredzi cukurbiešu audzēšanā Ukrainas muižās. Pāris gadus atpakaļ dzimusī ideja ražot cukuru pašu zemē ieguva reālu veidolu. Cukurfabrikas būvniecību atbalstīja gan valsts, gan lauksaimnieki, kuriem pavērās jauns darbības virziens – cukurbiešu audzēšana. Zemnieki tika aicināti sēt cukurbietes, solot, ka fabrika tās iepirks bez starpniekiem un maksās izdevīgas cenas. Jebkurš par 50 latiem varēja iegādāties vienu akcijas sabiedrības Latvijas cukurfabrika akciju.

Izvēle būvēt pirmo cukurfabriku Latvijā nosliecās par labu Jelgavai, jo Zemgale bija piemērots reģions cukurbiešu audzēšanai, tādējādi izejvielas nebūtu tālu jāved, turklāt reģionu šķērsoja dzelzceļš un Lielupe, kas nodrošinātu produkcijas transportēšanu. Jelgavas pašvaldība bija pretimnākoša un piešķīra akciju sabiedrībai 50 ha zemes būvdarbu uzsākšanai, cerot arī uz 300 solītajām darba vietām.

Cukurfabrikas ēkas projektēja ievērojamais arhitekts Eižens Laube, un būvdarbus vadīja uzņēmējs Ludvigs Neiburgs. 1925. gada 8. jūlijā, piedaloties Valsts prezidentam Jānim Čakstem, Straumes muižā pie Jelgavas tika likts Jelgavas cukurfabrikas pamatakmens. Par fabrikas pirmo un starpkaru laikā vienīgo direktoru kļuva Jānis Laže, kurš tika saukts arī par Latvijas cukura tēvu.

Jau 1925.gada rudenī fabrikas katlu telpā tika uzstādīti četri jaunākās sistēmas tvaika ražotāji, blakus – plaša mašīnu telpa, kur ievietotas četras tvaika mašīnas dažādiem uzdevumiem. Tika uzcelta cukura noliktava, atsevišķi stāvoša darbnīca, skurstenis un kaļķa ceplis – ogļskābās gāzes un kaļķa ražošanai, kā arī tika izveidoti biešu transportēšanas pievadkanāli un ūdensvads uz Lielupi. Fabrikas iekārtas un mašīnas tika importētas no Čehoslovākijas firmas "Breitfeld, Danek & Co". Fabrika bija būvēta, izmantojot tā laika modernās tehnoloģijas un pēc iespējas vairāk izmantojot mašīnu darbu, tādējādi maksimāli mehanizējot ražošanu. Rezultātā 1926. gada 14.

novembrī pirmā cukurfabrika Latvijā varēja sākt darbu. Cukurfabrika rudens sezonā pārstrādāja cukurbietes, bet pārējā laikā pārstrādāja no ārvalstīm ievesto jēlcukuru. Pirmajā darbības gadā fabrika pārstrādāja 6514 tonnu vietējo un 400 tonnu Lietuvas cukurbiešu. Infrastruktūras uzlabošanai 1928. gadā dzelzceļa līnijas Rīga – Jelgava 41. kilometrā izveidoja dzelzceļa pieturu ”Cukurfabrika”.

Tomēr cukurfabrikas darbības uzsākšanas ceļš nebija vienkāršs – radās gan tehnoloģiskas, gan ekonomiskas, gan finansiālas grūtības. Lai arī prese apgalvoja, ka saražotā cukura kvalitāte neatpaliek no citur ražotā cukura kvalitātes, cukura saturs produkcijā bija zemāks par iecerēto, tādēļ cukuru nācās pārdot lētāk. Tāpat trūka cukurbiešu, un bankas nesaskatīja šī biznesa perspektīvu, kā rezultātā akciju sabiedrība bankrotēja. 1928. gadā Jelgavas cukurfabrika nonāca valsts rokās – tobrīd tās nodokļu parādi jau sasniedza divus miljonus latu, bet privātiem kreditoriem uzņēmums bija parādā vēl pusmiljonu. 1930. gadā par fabrikas galveno akcionāru kļuva Latvijas valdība.

1927. gadā saražoja 1,5 tonnas cukura, un tas bija tikai sākums, jo Latvijas iedzīvotāji šajā gadā patērēja 39 tonnas cukura jeb 20,9 kg uz vienu valsts iedzīvotāju. Turklāt Jelgavā pārstrādātajām bietēm bija salīdzinoši ar pārējo Eiropu augstāks vidējais cukura līmenis (Latvijā 17%, Eiropā 16%). Cukura ražošanas panākumus demonstrē šādi skaitļi par 1933. gadu: šajā gadā rūpnīca pārstrādāja 73 000 tonnu cukurbiešu, saražojot 10 000 tonnu cukura, savukārt diennakts pārstrādes jauda sasniedza 800 tonnu. Gadu vēlāk saražoto cukuru sāka eksportēt uz Igauniju.

1937. gadā fabrikas teritorijā uzcēla trīsstāvu piebūvi, bet gadu vēlāk fabrikas kompleksā tika uzcelta bibliotēka un jauna kantora ēka. Savukārt Lielupes krastā uzbūvēja mūra ēku transportstrādnieku vajadzībām, sāka Cukura ielas izbūvi fabrikas teritorijā, izbūvēja automātisko telefona centrāli un labiekārtoja apkārtni, izveidojot sporta laukumu.

Cukura tirgus noietu veicināja arī Valsts prezidents Kārlis Ulmanis, kurš vēlējis ikvienam iedzīvotājam pie tējas likt trīs karotītes cukura — pa vienai par katru Latvijas cukurfabriku.

Literatūra:

Deksne I. Jelgavas cukura fabrika 50 gadu jubilejā saņem dāvanu no Šepetivkas cukura fabrikas. Pieejams: https://jvmm.lv/lasitava/jelgavas-cukura-fabrika-50-gadu-jubileja-sanem-davanu-no-sepetivkas-cukura-fabrikas/

Metuzāls S. Noklusētā pagātne: kā garšoja pasaulē dārgākais (Latvijas) cukurs. Pieejams: https://jauns.lv/raksts/zinas/632541-nokluseta-pagatne-ka-garsoja-pasaule-dargakais-latvijas-cukurs

Pirmai Latvijas cukura fabrikai darbu uzsākot. Rīga: 1. Latvijas cukura fabrikas A/S, 1926.

Salda dzīve Jelgavā jeb Jelgavas cukurfabrikai – 100. Pieejams: https://www.jelgavniekiem.lv/bizness/salda-dzive-jelgava-jeb-jelgavas-cukurfabrikai-100/

Stāsts Nr. 8: Zemgales pilsētu tirgus laukumi: urbāno kopienu saimnieciskie un sociālie centri

Ikvienai pilsētai viena no svarīgākajām vietām ir tirgus laukums – tajā ļaudis satiekas un tirgojas, aprunājas un iepazīstas, uzzina jaunumus un izplata baumas, tirgus laukumā pulsē pilsētas sirds un tie ataino pilsētas vēsturi un izaugsmi. 17. gadsimtā, veidojoties Bauskas pilsētai, tika veidots arī tās plānojums, pilsētas centrā paredzot tirgus laukumu līdzās rātsnamam. 17. gadsimtā Bauskai bija moderns regulārs plānojums (divas galvenās ielas, kuras gāja paralēli Mēmeles upei, perpendikulāri krustoja šķērsielas), plašs tirgus laukums ar rātsnamu centrā, divas luterāņu baznīcas un vienstāvu dzīvojamā apbūve.

Baušķenieks A. Šitke savās atmiņās par pilsētu 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā rakstīja, ka Tirgus laukuma vidus ēkās ar ieeju no abām pusēm, tā sauktās "caurejamās bodēs" tirgotāji pārdeva pogas, adatas, mežģīnes, lakatiņus, kaklasaites un citas sīkas preces. Cenas precēm nebija "cietas", starp pircēju un pārdevēju notika savstarpēja kaulēšanās. Vienu daļu koka ēku nojauca 20. gs. 20. gadu vidū, otru daļu 30. gadu otrajā pusē, un to vietā uzbūvēja divas mūra ēkas, kas saglabājušās līdz mūsdienām.

1920. un 1930. gadu periodiskie izdevumi ("Bauskas Avīze", "Bauskas Vēstnesis") regulāri publicēja informāciju, kas bija saistīta ar pilsētas tirgus laukumu – gan sludinājumus (piemēram, par zirgu, zivju un mājputnu tirdzniecību), gan sociālās dzīves aprakstus (tostarp par negadījumiem vai noziegumiem tirgus laukumā un aizmirstām un pazaudētām mantām), gan politiskās dzīves aktualitātes (piemēram, dažādu politisko spēku organizētos pasākumus un mītiņus).

Arī Jelgavas tirgus laukums savus pirmsākumus attiecina uz hercogistes laiku – iespējams, tas veidojies jau 16. gs. beigās līdz ar pilsētas rātsnamu. 1606. gadā ar hercoga Frīdriha Kazimira apstiprināto Kārtības rulli noteica pilsētas tirgus laukuma vietu, kas pilsētas centrā nemainīgi palika līdz 20. gs. 60. gadu sākumam. Pirmā pilsētas apbūve veidojās ap tirgus laukumu. 16. – 19. gadsimtā slavenākais bija Jāņu tirgus, kur noslēdza darījumus, samaksāja nodokļus, sarunāja darbu pie saimniekiem. Populāri bija arī zirgu tirgi – februārī, aprīlī, jūnijā un oktobrī. 19. gadsimtā populārs kļuva Marijas un Miķeļu tirgus, kas ilga trīs dienas. Papildus tirgošanai laukums pildīja arī citas «oficiālas» funkcijas, piemēram, tirgus bija publisko sodu vieta. Tirgū bija svaru un mēru oficiālais etalons, hercogistes laikos – naudas mijēji un citas lietas.

Līdzās 18. gs. 40. gados celtajam rātsnamam neatņemama Jelgavas tirgus laukuma sastāvdaļa bija hercoga Jēkaba kanāls un dīķis, kura ūdens darbināja dzirnavas. Par Krievijas

imperatora Aleksandra I atvēlētajiem līdzekļiem 1820. – 1822. gadā nobruģēja laukumu, kanāla vaļējo daļu aizvelvēja un aizbēra. Dzirnavu dīķa malas nostiprināja ar kaltiem akmeņiem. Jelgavas koka apbūvē unikāls celtņu komplekss, kāds nebija sastopams nekur citur Latvijā, bija t.s. tirdzniecības pagalms – ēku kopa, kas trīs rindās savienoja Lielās ielas sākumu ar tirgus laukumu un Pils ielu, ierobežojot pilsētas tirgus laukumu. Šī vieta, kas atmiņās palikusi ar nosaukumu "Kolonādes", veidoja rosīgu tirdzniecības centru. Kolonādes uzceltas 19. gadsimta sākumā Kurzemes guberņas arhitekta Heinriha Eduarda Dihta vadībā.

Literatūra:

Bākule I. *Rātsnami Latvijas pilsētās*. Rīga: Zinātne, 2001.

Bauska. Tirgus laukums. https://www.digitalabiblioteka.lv/index.php?id=LNB-OAI.DOM.DOM:17184&order=desc&tab=2&d=192&place[]=Bauska%20%28Bauskas%20novads%2C%20Latvija%29&of=34-36

Bauska. Tirgus laukums. Sinagoga, https://www.digitalabiblioteka.lv/index.php?id=LNB-OAI.DOM.DOM:23999&tab=2&d=193&place[]=Bauska%20%28Bauskas%20novads%2C%20Latvija%29&of=43-87

Dobele. Tirgus laukums. Pieejams: https://dom.lndb.lv/data/obj/3253.html

Tirgus laukums Jelgavā. Pieejams: https://www.jelgava.lv/jelgavas-vestnesis-arhivs/tirgus-laukums-jelgava/

Secinājumi

Vairāk kā tūkstoš gadu laikā Zemgales reģiona saimniecība piedzīvojusi virkni nozīmīgu pārmaiņu gan saistībā ar politiskajām norisēm, mainoties reģiona virsvarām, gan pateicoties sociālo un ekonomisko attiecību transformācijām. Lai gan saimniecība kopš aizvēstures līdz industrializācijai Latvijas teritorijā bija izteikti agrāra, lauksaimniecībai visos laikos līdzās pastāvēja arī amatnieciskā un tirdznieciskā komponente. Aizvēstures beigu periodā jau vērojama pirmā amatnieku specializācija un jaunās, vietējās izcelsmes tirgotāju grupas veidošanās. Lai gan Austrumbaltijā ieplūda nauda (monētas) no Austrumu un Rietumu kaimiņzemēm, baltu un Baltijas somu sentautas neizveidoja savu naudas sistēmu, pieturoties pie bartera maiņas un svara ekvivalentiem naudas vietās.

Tieši pilsētas bija tās vietas, kurās aizsākās un uzplauka tās saimniecības nozares, kas nebija saistītas ar zemkopību vai lopkopību. Agrās pilsētas ir attiecināmas uz vikingu laikmetu, kad šādas aktīvi saimnieciskas vietas izveidojās visā Baltijas jūras reģionā, veidojot savstarpēji saistītu vietu un stabilas starptautiskas tirdzniecības tīklu. Protams, arī pilsētniekiem bija nepieciešami lauku reģioni, lai iegūtu nepieciešamos pārtikas un citus no dabas nākušos resursus, tomēr viņu ikdiena bija saistīta vai nu ar amatniecību, vai tirdzniecību. Austrumbaltijā jau vēsturiski ir izveidojies liels urbānais centrs – Rīga, un gan viduslaikos, gan jaunajos laikos tieši Rīga un rīdzinieki ieņēma galveno lomu starptautiskajā tirdzniecībā un ar to saistītajā amatniecībā. Pārējās Latvijas (un arī Igaunijas) teritorijas pilsētas bija ievērojami mazākas, un tās pārsvarā bija vērstas uz lokālo amatniecību un tirdzniecību. Iespējams, Livonijas periods Latvijas vēsturē ir saistīts ar vismazāko pilsētu aktivitāti, lai gan tieši viduslaikos arī Austrumbaltijā tiek ievests un ieviests Centrāleiropas viduslaiku pilsētu modelis. Arī tirdznieciskā darbība viduslaikos izteikti koncentrējās pāris lielajās pilsētās – Rīgā un Rēvelē (mūsdienu Tallinā), pat neskatoties uz vairāku mazpilsētu centieniem integrēties Hanzas tirdzniecības sistēmā.

Tādējādi kopš viduslaikiem amatniecība pastāvēja gan pilsētās, gan lauku reģionos, tām reizēm saskaroties lokālajos tirdzniecības punktos un mazpilsētās. Viens no spilgtākajiem piemēriem amatniecības izvēršanā bija merkantilisma politika, ko Zemgales reģionā īstenoja vairāki Kurzemes un Zemgales hercogi – līdzīgi kā tajā pašā rīkojās Zviedrijas valdība savās aizjūras provincēs Igaunijā un Vidzemē. Daudzskaitlīgas manufaktūras pārveidoja gan

ekonomisko struktūru, gan sociālo modeli, gan reģiona kultūrainavu, atstājot paliekošas pēdas vēsturē un vidē.

Nonākot Krievijas impērijas sastāvā, 19. gadsimts Zemgales reģionā sākās ar būtiskām reformām, ieskaitot dzimtbūšanas atcelšanu gadsimta sākumā un cunftu monopolstāvokļa likvidēšanu amatniecības nozarēs gadsimta vidū. Savukārt gadsimta otrajā pusē Baltijas guberņas kļuva par Krievijas impērijas industrializācijas avangardu, kļūstot par milzīgās impērijas vienu no izglītotākajiem un ekonomiski spēcīgākajiem reģioniem. Industrializācija norisinājās līdz ar sabiedrības emancipāciju un dzīves modernizāciju, kļūstot arī par priekšnoteikumu latviešu nācijas un vēlāk arī Latvijas valsts tapšanai.

Jaunās neatkarīgās Latvijas valsts ekonomika 1920. un 1930. gados balstījās uz lauksaimniecības attīstību, tomēr arī rūpniecībai un tirdzniecībai tika pievērsta uzmanība. Zemgales reģiona amatniecības un rūpniecības nozares bija cieši saistītas ar vietējiem dabas resursiem, kā arī tās bija atkarīgas no transporta tīkla veidošanās. Par nozīmīgāko akcentu Zemgales rūpniecības vēsturē pagājušā gadsimta pirmajā pusē kļuva Jelgavas cukurfabrikas dibināšana, lai gan visās reģiona pilsētās šajās desmitgadēs veidojās daudzveidīgs uzņēmumu klāsts.

Izmantoto avotu un literatūras saraksts

NB! Šajā avotā iekļauto interneta vietņu pēdējie aplūkošanas datumi pievienoti attiecīgajām avotu vai literatūras vienībām (un lūdzam ņemt vērā, ka vietas taupīšanas nolūkos tie nav atkārtoti iekļauti pētījuma teksta atsaucēs)

Publicētie vēstures avoti

1. Bauskā nodegusi tekstilfabrika. *Rīts,* Nr. 77, 18.03.1935. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:786363|article:DIVL151 (skatīts 19.05.2026.)
2. Dažādas ziņas. *Baltijas Vēstnesis*, Nr. 27, 05.05.1872. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1225577|article:DIVL12|query:Jelgawas%20 (skatīts 10.05.2026.)
3. Dažādas ziņas. *Zemkopis,* Nr. 41, 10.10.1912. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1021207|article:DIVL127 (skatīts 19.05.2026.)
4. Dažādi sludinājumi. *Valdības Vēstnesis,* Nr. 215, 23.09.1921. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:840033|article:DIVL266 (skatīts 10.05.2026.)
5. *Dobele. Tirgus laukums*. Pieejams: https://dom.lndb.lv/data/obj/3253.html (skatīts 14.09.2026.)
6. Dravnieks F. *Lielupe.* Rīga: A/S Valters un Rapa Izdevniecība, 1937.
7. Eduards Peize. *Dobeles Balss,* Nr. 32, 20.08.1931. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:200469|article:DIVL21 (skatīts 23.05.2026.)
8. Franzmans E. Vietējās ziņas. *Dobeles Vēstnesis,* Nr. 18, 01.05.1929. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:753215|article:DIVL85 (skatīts 12.06.2026.)

9. Iekšzeme. Aukas posts. *Latvija (Dienas Avīze),* Nr. 70, 27.03.1914. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:711268|article:DIVL97 (skatīts 12.04.2026.)
10. Iekšzeme. *Baltijas Vēstnesis,* Nr. 184, 16.08.1897. Pieejams: https://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:891885|article:DIVL15|query:fabriku%20fabrikas%20Jelgavas%20 (skatīts 12.04.2026.)
11. Iekšzeme. *Jaunais Zemgalietis,* Nr. 194, 01.09.1925. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:749959|article:DIVL89 (skatīts 15.04.2026.)
12. *Indriķa hronika*. Rīga: Zinātne, 1993.
13. *Industriālais mantojums*. Pieejams: https://industria.lndb.lv/ (skatīts 12.09.2026.)
14. Izstāde Jelgavā. *Darbs*, Nr. 11, 27.06.1875. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1011047|article:DIVL32|query:fabrikas%20 (skatīts 05.05.2026.)
15. Izstāde Jelgavā. *Darbs*, Nr. 12, 04.07.1875. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1017546|article:DIVL35|query:Jelgaw%C4%81%20fabrikas%20 (skatīts 05.05.2026.)
16. Jelgavas – Bauskas dzelzceļš. *Balss*, Nr. 41, 08.10.1886. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:102101|article:DIVL15|query:Bausku%20fabrika%20 (skatīts 05.05.2026.)
17. Kā pavadīja Dobeles Lambarta tirgu. *Dobeles Vēstnesis,* Nr. 37, 21.09.1933. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1262557|article:DIVL29 (skatīts 23.05.2026.)
18. Ko domā un dara Latvijā. *Zemkopis,* Nr. 6, 10.02.1926. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:970163|article:DIVL120 (skatīts 05.04.2026.)

19. Kurzeme. *Latviešu Avīzes,* Nr. 19, 05.03.1902. Pieejams: https://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1261875|article:DIVL46 (skatīts 15.04.2026.)
20. Kurzeme. *Latviešu Avīzes*, Nr. 10, 07.03.1890. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:224389|article:DIVL145|query:fabriku%20fabrika%20 (skatīts 10.05.2026.)
21. Kurzeme. *Latviešu Avīzes,* Nr. 18, 01.05.1885. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:262657|article:DIVL112|query:fabrika%20 (skatīts 17.05.2026.)
22. Kurzemes zemes bagātības. *Ekonomists,* Nr. 17, 01.09.1921. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:846224|article:DIVL153 (skatīts 15.05.2026.)
23. Latvija. *Patiesība,* Nr. 139, 08.08.1924. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1279017|article:DIVL63 (skatīts 14.05.2026.)
24. *Latvijas firmu reģistris*. Rīga: K. Bullers, 1926.
25. Latvijas lauksaimniecība 1920. gadā. *Zemkopis,* Nr. 21-22, 01.06.1921. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:836866|article:DIVL24 (skatīts 12.06.2026.)
26. Latvijas pilsētu darbs un sasniegumi valsts 20 gados. *Pašvaldības Balss,* Nr. 11, 01.11.1938. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1254503|article:DIVL74 (skatīts 14.05.2026.)
27. *Latvijas statistiskā gada grāmata 1926*. Septītais izdevums. Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde, 1927.
28. Ledainis F., red. *Dobeles vadonis tūristiem*. II daļa. Dobele: Fr. Ledaiņa grāmatu spiestuve, 1932. https://dom.lndb.lv/data/obj/file/19197459.pdf (skatīts 17.06.2026.)
29. Lielākais rūpniecības uzņēmums Bauskā. *Bauskas Vēstnesis,* Nr. 40, 08.10.1937. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:817775|article:DIVL116 (skatīts 22.05.2026.)

30. No iekšzemes. *Baltijas Vēstnesis*, Nr. 281, 04.12.1882. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1183182|article:DIVL43|query:Bauskas%20 (skatīts 10.05.2026.)
31. No Jelgavas. *Latviešu Avīzes,* Nr. 6, 10.02.1899. Pieejams: https://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:140090|article:DIVL79|query:fabriku%20Jelgavas%20 (skatīts 20.05.2026.)
32. No Jelgavas. *Pēterburgas Avīze*, Nr. 10, 10.09.1862. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1155581|article:DIVL34|query:Jelgawas%20fabriku%20 (skatīts 05.05.2026.)
33. No mūsu mazo pilsētu pašvaldību dzīves. *Pašvaldības Balss,* Nr. 05-06, 01.08.1924. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1238501|article:DIVL257 (skatīts 14.05.2026.)
34. Ostrovskis J. Citu iestāžu slud. *Valdības Vēstnesis,* Nr. 172, 04.08.1921. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:897476|article:DIVL247 (skatīts 15.05.2026.)
35. Par latviešu industriju un fabriku būvēšanu. *Latviešu Avīzes*, Nr. 21, 26.05.1876. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:70813|article:DIVL43|query:fabriku%20 (skatīts 11.05.2026.)
36. Piektā lauksaimniecības un rūpniecības izstāde Jelgavā. *Zemkopis,* Nr. 17, 10.09.1930. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:893658|article:DIVL119 (skatīts 09.05.2026.)
37. Piezīmes iz lauku dzīves. *Jaunā Dienas Lapa,* Nr. 204, 05.09.1909. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:708471|article:DIVL14 (skatīts 14.05.2026.)
38. Pirmai Latvijas cukura fabrikai darbu uzsākot. Rīga: 1. Latvijas cukura fabrikas A/S, 1926.

39. Sāk atkal aust mājās. *Brīvā Zeme,* Nr. 33, 09.02.1940. Pieejams: https://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1025917|article:DIVL626 (skatīts 12.05.2026.)
40. Skats Dobeles pilsētas saimniecībā. *Pašvaldības Balss,* Nr. 6, 01.06.1926. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:1240917|article:DIVL82 (skatīts 22.05.2026.)
41. Skuja R. Tiesu sludinājumi. *Valdības Vēstnesis,* Nr. 101, 05.05.1939. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:737579|article:DIVL213 (skatīts 04.06.2026.)
42. Sludināšanas. *Latviešu Avīzes*, Nr. 13, 28.03.1873. Pieejams: https://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:19885|article:DIVL95|query:fabri%C4%B7eem%20Bauska%20 (skatīts 05.05.2026.)
43. Vai tādai jābūt zemnieku stājai. *Jaunā Balss*, Nr. 2, 01.02.1940. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:826286|article:DIVL499 (skatīts 14.05.2026.)
44. Vietējās ziņas. *Dobeles Vēstnesis,* Nr. 17, 27.04.1933. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:917374|article:DIVL21 (skatīts 12.05.2026.)
45. Ziemelis G. Ugunsgrēki. *Ugunsdzēsējs,* Nr. 9, 01.09.1925. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:52370|article:DIVL105 (skatīts 22.05.2026.)
46. Ziņas. *Balss*, Nr. 21, 23.05.1890. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:278038|article:DIVL118|query:fabriku%20fabrikas%20 (skatīts 11.05.2026.)
47. Ziņas. *Baltijas Zemkopis*, Nr. 20, 21.05.1876. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:213986|article:DIVL67|query:Bauskas%20fabrikas%20 (skatīts 10.05.2026.)

48. Ziņas. *Baltijas Zemkopis*, Nr. 7, 11.06.1875. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#issue:153810 (skatīts 10.05.2026.)

Literatūra

1. *100 Latvijas vēstures relikvijas*. Rīga: Latvijas Avīze, 2012.
2. Aleksejeva T. Vecās Jelgavas latviešu tautības iedzīvotāji. Pieejams: *Jelgavas Ziņotājs*, Nr. 193, 04.12.1991. (skatīts 11.06.2026.)
3. Altbergs T., Augustāne K., Pētersone I. *Dzelzceļi Latvijā*. Rīga: Jumava, 2009.
4. Altbergs T., Biedriņš A., Punculs D., Tukišs A. *Lauku platuma dzelzceļi. Mazbānītis de facto*. Ventspils: Ventspils muzejs, 2019.
5. *Apceļosim Zemgali!* Rīga: Latvijas Valsts Izdevniecība, 1960. Pieejams: https://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:698532|article:DIVL15|page:3 (skatīts 11.06.2026.)
6. Auziņa D., Bebre V., Brūzis R., Doniņa I. Arheoloģiskie pētījumi Vecmuižas dzelzs ieguves un apstrādes manufaktūras vietā. Ievietots: *Arheologu pētījumi Latvijā 2016. un 2017. gadā.* Rīga: NT Klasika, 2018. 107.-112.lpp.
7. Ābelnieks R., Urtāns A. *BAUSKA – pilsēta, kurā satiekas…* Bauska: Bauskas muzejs, 2018.
8. Ābelnieks R. Bauska. Pieejams: https://enciklopedija.lv/skirklis/156423-bauska (skatīts 11.05.2026.)
9. Banyté-Rowell R., Buža Z., Ciglis J. et al. *Zemgaļi senatnē. Žiemgaliai senoje*. Rīga, N.I.M.S., 2003.
10. Bākule I. *Rātsnami Latvijas pilsētās*. Rīga: Zinātne, 2001.
11. Bauska. Tirgus laukums. Pieejams: https://www.digitalabiblioteka.lv/index.php?id=LNB-OAI.DOM.DOM:17184&order=desc&tab=2&d=192&place[]=Bauska%20%28Bauskas%20novads%2C%20Latvija%29&of=34-36 (skatīts 22.09.2026.)
12. Bauska. Tirgus laukums. Sinagoga. Pieejams: https://www.digitalabiblioteka.lv/index.php?id=LNB-OAI.DOM.DOM:23999&tab=2&d=193&place[]=Bauska%20%28Bauskas%20novads%2C%20Latvija%29&of=43-87 (skatīts 22.09.2026.)

13. *Bauska. Vietas un laika grāmata.* Rīga: Liesma, 1990. Pieejams: https://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/#panel:pp|issue:646258|page:7 (skatīts 12.05.2026.)
14. Berga T. Monētu kaltuvju darbība Latvijas teritorijā (13. – 18., 20. gs.). Ievietots: *Arheoloģija un etnogrāfija*, XXIX laidiens, 2016., 116.-137. lpp.
15. Berkina V. Bauskai aprit 400 gadi (Novadu ziņas). *Laiks,* Nr. 28, 18.07.2009. Pieejams: https://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:824929|article:DIVL424 (skatīts 11.06.2026.)
16. Bērziņš J., atb. red. *Latvija 19. gadsimtā: vēstures apceres*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2000.
17. Bērziņš V., atb. red. *20. gadsimta Latvijas vēsture*. II sējums: *Neatkarīga valsts 1918-1940*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2003.
18. Brīvkalne E. Rakstītās ziņas un arheoloģiskās liecības par 9.-13. gs. Mežotni. Ievietots: *Arheoloģija un etnogrāfija*, II laidiens, 1960., 61.-78. lpp.
19. Caune A., Ose I. *Latvijas 12. gadsimta beigu – 17. gadsimta vācu piļu leksikons* (Latvijas viduslaiku pilis IV). Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2004.
20. Ceplīte R. XVII gs. dālderu un rotas lietu depozīts Ceraukstes Bangās (jaunākā – 1699. gada monēta). Ievietots: *Muzeji un kultūras pieminekļi*. Rīga: Latvijas PSR Vēstures un revolūcijas muzejs, 1970. 44.-54. lpp.
21. Cimermanis S. *Laukstrādnieku dzīves veids Kurzemē un Zemgalē 19. gs. otrajā pusē*. Rīga: Latvijas PSR ZA Izdevniecība, 1959.
22. Deksne I. Jelgavas cukura fabrika 50 gadu jubilejā saņem dāvanu no Šepetivkas cukura fabrikas. Pieejams: https://jvmm.lv/lasitava/jelgavas-cukura-fabrika-50-gadu-jubileja-sanem-davanu-no-sepetivkas-cukura-fabrikas/ (skatīts 25.08.2026.)
23. Dobeles vēsture. Pieejams: https://www.dobelesmuzejs.lv/dobeles-vesture/ (skatīts 15.05.2026.)
24. Ducmane K., Ozoliņa A. *Latvija Eiropā: monētu depozīti 1.-20. gadsimtā*. Rīga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2009.
25. Dunsdorfs E. *Latvijas vēsture 1710 – 1800*. Stokholma: Daugava, 1973.
26. Dunsdorfs E., Spekke A. *Latvijas vēsture: 1500 – 1600.* Daugava, 1964.

27. Emerberga H. Dobeles iedzīvotāju sociālais portrets: 1935. gada tautas skaitīšanas materiāli. Ievietots: Krūze U., sast. *Dobeles Muzeja Raksti III*. Dobele: Dobeles novada muzejs, 2025. 32.-52. lpp.
28. Ģinters V. Senā Mežotne. 1938. gada archeoloģiskie izrakumi pilskalnā un kapulaukā. Ievietots: *Senatne un Māksla*, 1939., Nr.1, 64.-98. lpp.
29. Ģinters V. Senā Mežotne. 1939. gada izrakumi. Ievietots: *Senatne un Māksla*, 1939., Nr.4, 15.-45. lpp.
30. Jakovļeva M. *Kurzemes hercogistes pārvalde, teritorija, robežas un metālieguves manufaktūras (1561-1795)* (promocijas darbs Dr. hist. grāda iegūšanai). Rīga, 1999.
31. Jakovļeva M. Kurzemes hercogu dzelzsmanufaktūras. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1992., Nr.4., 29.-48. lpp.
32. Juškevičs J. *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē.* Rīga: Valstspapīru spiestuve, 1932.
33. Kvaskova V., red. *Kurzemes un Zemgales hercogistes pilsētu policijas nolikumi 16. – 18. gadsimtā* (Vēstures avoti XII). Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 2021.
34. Krūmiņš G., sast. *Latvijas tautsaimniecības vēsture*. Rīga: Jumava, 2017.
35. Lastovecka I. *Labo ļaužu pusē: Līvbērzes pagasta vēsture*. Rīga: b.i., 2000.
36. Latvijas dzelzceļi 1918-1938. Rīga, 1938.
37. *Latvijas pilsētas: enciklopēdija*. Rīga: Preses nams, 1999.
38. Malahovska L. *Latvijas transporta vēsture: 19. gs. otrā puse - 20. gs. sākums*. Rīga: LV fonds, 1998.
39. Mettig C. *Baltische Städte: Skizzen aus der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands*. Riga: Verlag von Jonck und Poliewsky, 1905.
40. Metuzāls S. Noklusētā pagātne: kā garšoja pasaulē dārgākais (Latvijas) cukurs. Pieejams: https://jauns.lv/raksts/zinas/632541-nokluseta-pagatne-ka-garsoja-pasaule-dargakais-latvijas-cukurs (skatīts 25.08.2026.)
41. Pirms 140 gadiem Jelgavā darbu sāka Grebnera fabrika. Pieejams: https://jelgavasbiblioteka.lv/aktualitates/jaunumi/pirms-140-gadiem-jelgava-darbu-saka-grebnera-fabrika-1363/ (skatīts 03.09.2026.)
42. Radiņš A. Zemgaļu un skandināvu sakari 10.-12. gadsimtā. Tirdzniecības uzbūves daži aspekti. Ievietots: Ritums R., sast. *Pētījumi zemgaļu senatnē*. Rīga: Latvijas Vēstures muzejs, 2004. 77.-87. lpp.

43. Salda dzīve Jelgavā jeb Jelgavas cukurfabrikai – 100. Pieejams: https://www.jelgavniekiem.lv/bizness/salda-dzive-jelgava-jeb-jelgavas-cukurfabrikai-100/ (skatīts 22.08.2026.)
44. Šterns I. *Latvijas vēsture 1290 – 1500*. Stokholma: Daugava, 1997.
45. Tentelis A., tulk. Rozīna Lentīlija "Curlandiae quaedam notabilia": 1677-1680. Ievietots: *Latvijas Universitātes Raksti*, 11. sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 1924. 3.-73. Lpp.
46. Teodora Lodinga alus darītava. Pieejams: https://lv.wikipedia.org/wiki/Teodora_Lodinga_alus_dar%C4%ABtava (skatīts 03.09.2026.)
47. Tirgi un tirgošanās Bauskā. *Bauskas Dzīve*, 18.05.2024. Pieejams: https://bauskasdzive.lv/bauskas-dzive-plus/tirgi-un-tirgosanas-bauska/ (skatīts 11.05.2026.)
48. Tirgus laukums Jelgavā. Pieejams: https://www.jelgava.lv/jelgavas-vestnesis-arhivs/tirgus-laukums-jelgava/ (skatīts 22.09.2026.)
49. Turlajs J., Zemītis G. Zemgale. Pieejams: https://enciklopedija.lv/skirklis/201592-Zemgale (skatīts 04.09.2026.)
50. Urtāns A. *Nodokļu un nodevu vēsture Latvijā*. Rīga: Valsts ieņēmumu dienests, 2003.
51. Urtāns A., sast. *Nodokļi, nodevas un muita Latvijā*. Rīga: RTU izdevniecība, 2008.
52. Urtāns, A. Pilsētas turības liecinieki. *Bauskas Dzīve,* 08.12.2014. Pieejams: https://bauskasdzive.lv/arhivs/pilsetas-turibas-liecinieki/ (skatīts 15.09.2026.)
53. Urtāns V. *Senākie depozīti Latvijā (līdz 1200. g.).* Rīga: Zinātne, 1977.
54. Vīksna A. *Medicīna sākumi Latvijas novados*. Rīga: b.i., 1993.
55. Zemītis G. Mežotnes pilskalns. Pieejams: https://enciklopedija.lv/skirklis/135848-Me%C5%BEotnes-pilskalns (skatīts 30.07.2026.)
56. Zemītis G. Zemgaļu teritoriālā un sociālā organizācija 12.-13. gadsimtā. Ievietots: Šnē A., sast. *Vara, zeme un sabiedrība: politiskās un sociālās transformācijas Austrumbaltijā 12. un 13. gadsimtā*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2020. 60.-81. lpp.